

פסח התשפ"א, גיליון מס' 11

בימה לעיון
הלכה,
בירור סוגיות
ותשובות
הלכתיות
אקטואליות
משולחן
בית ההוראה
כפר חב"ד

מבית ההוראה

יוצא לאור על ידי: **בית הוראה כפר חב"ד**

רחוב צעירי אגודת חב"ד 2 • טלפון: 077-2277013 • דוא"ל: beithoraah@gmail.com

מחלקת איסוד והיתר: הרב ברוך בליזינסקי, הרב ישראל הלפרין, הרב בנימין כהן, הרב חיים פרוס
בית הדין לממונות: הרב ישראל הלפרין, הרב אליהו קירשנבוים, הרב אברהם מאיר רבינוביץ

שו"ת בדיני פסח המצויים	3
הרב ברוך בליזינסקי	
למה נוהגים כך?	6
הרב אליהו יוחנן גוראריה	
שביבי אור	8
הרב אברהם שמואל בוקיעט ע"ה	
הכנות לשנת השמיטה	10
הרב ישראל הלפרין	
מדריך להלכות יו"ט	13
הרב חיים פרוס	
מכירת חמץ למי שעלול להשתמש בו בפסח	16
הרב בנימין כהן	
האם יש הגבלת גובה לבית פרטי?	18
הרב אליהו קירשנבוים	
ירושת הבת	23
הרב אברהם מאיר רבינוביץ	
אהבת אמת	26
פינת ההלכה לצעירים	

דבר המערכת

ביאר ברכנו בחיי, ועוד גדולי ישראל.

ביעור החמץ הנפשי והגשמי גם יחד

אולם כמדומה, החידוש המופלא בסיפור האמור אודות אדמו"ר הזקן הוא – החיבור בין הכוונות העמוקות של בדיקת חמץ, עם הבדיקה הגשמית בפועל.

וכפי שביאר הרבי בהזדמנות מסוימת (שיחת שמח"ת תשמ"ט) את הסיפור ואמר, שטרדתו של אדמו"ר הייתה לא רק בעיסוק הרוחני של בדיקת חמץ בלבד, שהרי בנוגע לכוונות האריז"ל וכו' כשלעצמן אין כל חידוש שהן אורכות זמן רב כל כך;

החידוש הוא – שהחיפוש בחורים ובסדקים של החדר הקטן בפועל ממש, התארך כל כך, היות ובקיום המצווה המעשית לבדוק את החמץ הגשמי בחדר הקטן עצמו, הביא רבנו הזקן את כל עומק הכוונות שלמד במעזריטש! עומק הכוונות והביצוע בפועל ממש התקיימו יחדיו.

ואולי יש ללמוד מסיפור זה ומתוכנו העמוק הוראה עבור אנשים כערכנו:

מצד אחד ברור, שתוכנה של מצוות ביעור חמץ והוצאתו מרשותנו הכרוכה בהכנה, בעמל וביגיעה רבים, אינו רק ביעור החמץ הגשמי, אלא מצווה זו קיימת גם ברובד הרוחני והנפשי – לבער ולבטל את הרע שבתוכנו, את הישות הפנימית שהיא מקור כל הרע והעיפוש;

אך מצד שני, צריך לדעת, שתוכן זה של בדיקת חמץ, אינו דבר נבדל מעצם קיומה המעשי של מצוות הבדיקה וביעור החמץ מרשותנו עם כל דקדוקיה, אלא שני הדברים משתלבים זה בזה ומסייעים זה לזה, ובעצם הם היינו הך.

בדיקת החמץ שבנפש וההשתדלות לבער את הרע מתוכנו, מסייעת לקיום מצוות ביעור החמץ הגשמי מחד גיסא; וההשתדלות הגדולה בניקיונות לקראת הפסח, הזהירות בחומרות השונות ובהידורים הרבים בהתרחקות מן החמץ האסור במשהו בפועל ממש – מלבד היותם קיום רצון העליון, והמעשה הוא העיקר, הרי הם מביאים סיעתא דשמיא בביעור החמץ הרוחני שבנפש מאידך גיסא.

גיליון זה היוצא לאור לקראת חג הפסח, עשיר במבחר מאמרים. הן כאלה העוסקים במגוון נושאים תורניים כלליים, והן כאלה העוסקים בעניינים שהזמן גרמא, הלכות חג הפסח והלכות יו"ט.

ונחתום בברכת חג פסח כשר ושמח לכלל תושבי כפר חב"ד, ונוכה לחירות אמיתית בבנין בית המקדש השלישי ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים" בקרוב ממש.

בהגדה של פסח עם ליקוט טעמים ומנהגים שחיבר הרבי, מובא סיפור אודות בדיקת חמץ שערך רבינו הזקן לאחר חזרתו ממעזריטש בפעם הראשונה, בערב פסח של שנת תקכ"ה.

וכך היה המעשה:

מרוב טרדתו של רבינו בהכנות לבדיקת חמץ, לא אכל רבינו כל אותו היום. טרדתו הגדולה הייתה, כפי שפירש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, שכל הכוונות שקיבל במעזריטש בעניין בדיקת חמץ, יבואו בבדיקה בפועל.

גם הבדיקה עצמה נמשכה זמן רב מאוד – כל הלילה, למרות שבאותה תקופה לא היה לאדמו"ר הזקן אלא חדר אחד בלבד!

מאליו מובן, שהעיסוק הממושך במהלך הבדיקה, לא היה רק בחלק המעשי של העניין, של החיפוש אחר החמץ הגשמי בשטח שאינו אלא חדר אחד בודד; מתוך הדברים מובן, שהיה זה המשך לטרדתו העצומה בתוכנה הרוחני של בדיקת החמץ ובכוונות שקיבל במעזריטש.

וכפי שמביא הרבי בהמשך העניין בהגדה, בשם רבינו הזקן, את הביאור הפנימי בעניינה של בדיקת חמץ, שהיא בדיקת הנפש הטבעית והבהמית לאור הנר – נר הוי' נשמת אדם. הנפש האלוקית צריכה לחפש בכל חלקי מציאותו של האדם, בחורין ובסדקים, ולהוציא משם כל דבר חמץ, ובהמשך מבאר את העניין גם על-פי קבלה.

בדיקה בלילה דווקא

עצם יסוד זה של בדיקת חמץ במוכן הרוחני בנפש האדם, נתבאר בכמה וכמה ספרים בהרחבה, ומהם גם באלשיך הק' בפירושו על התורה (שמות יב, יט), וז"ל:

"רמז רמז לנו התנא באמת באמור (פסחים ב, א) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, והוא כי כאשר השאור מחמץ העיסה, כן היצר הרע מחמץ ומפסיד את האדם ומעפשו, ועל כן חל עליו חובת ביעור היצר הרע מעליו. וזהו לאור הנר, כי הנר היא הנשמה. וזה בחורין ובסדקין בכל מצפוני לבו ומחבואות פניותיו.

"... ואחר הבדיקה אם פשפש ומצא, צריך ביעור, ואחר הביעור צריך ביטול, שיכניע את יצרו עד יבטלנו ממש עד יהא בטיל וחשיב כעפרא דארעא... וגם כי מן התורה בביטול בעלמא סגי שיהרהר תשובה בלבד, צריך גם כן לבערו בדבור ומעשה".

"ועיקר הבדיקה לחפש דרכיו ולחקור, הוא בלילה שכל אדם מצוי בביתו ובחומותיו במקום שאין אנשים והוא בלתי טרוד בעסקיו, כי אז ישב בדד ויתבודד... אחר הדלת והמזווה... וחשב עם קונוהו יתברך ויתעלה". ועל דרך זה

שו"ת בדיני כסח המצויים

מאת הרב ברוך בליזינסקי שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

ואף חמץ גמור ניתן לקנות במידה וידוע שיוצר לאחר הפסח. וראה פירוט יותר ב'נימוקי התשובה'.

נימוקי התשובה:

חמץ גמור שמסיבה כלשהי היה בבעלות של יהודי בפסח ולא נמכר לגוי כדין, קנסו חכמים שיהא אסור בהנאה לאחר הפסח לכל אדם מ'שראל'⁸. לכן אין לקנות מוצרים עם חמץ אלא מחנות שידוע שבעליה ערך מכירת חמץ כדין.

עם זאת, מאחר שהאיסור הוא רק על חמץ גמור, הרי שכל שאינו בכלל הגדרה זו, אינו בכלל חמץ שעבר עליו הפסח. ובכלל זה מוצרים שיש בהם רק תערובת חמץ, וקודם הפסח התבטל טעם החמץ שבהם⁹ (במידה והחמץ אינו המעמיד את התערובת¹⁰).

כמו"כ מוצרים שאין אוכלים אותם בפסח אלא משום מנהג אבותינו, כמו בני אשכנז שאינם אוכלים קטניות בפסח, וכדומה, כיוון שהם אינם חמץ כלל, לא קיימת בהם כל מגבלה לאחר הפסח גם לבני אשכנז. וכמובן שאין כל בעיה במוצר שידוע בבירור שהוא יוצר לאחר הפסח.

לאור זאת, מוצרים כמו קמח, פסטה, עוגות, משקאות חריפים, דגני בוקר וכדומה, יש לוודא שתאריך הייצור שלהם הוא לאחר הפסח. ואם אין הדבר ידוע, אין לקנותם אלא לאחר שיש בירור שאלו מוצרים שיוצרו אחר פסח.

בנושא זה, יש לשים לב במיוחד למשקאות חריפים שהתחלופה שלהם על המדף איטית יותר, ולעיתים נדרשים אפילו מספר חודשים כדי לוודא שאין בהם חשש חמץ שעבר עליו הפסח. לכן במוצרים אלו יש להקפיד יותר לרכוש במשך השנה בחנות שערכה מכירת חמץ כדין.

8. ראה טוש"ע אורח חיים סי' תמח ס"ג. שו"ע"ר שם ס"א.
9. טוש"ע שם סי' תמו ס"ד. שו"ע"ר סי' תמב ס"ג ואילך וסי' תמו סכ"ב ואילך.
10. טוש"ע סי' תמב ס"ה. שו"ע"ר שם סי' וסי' תמו סמ"ו בהגהה.

המאכל לקטן, מחשש שמא ישכח הגדול ויאכל ממנו בעצמו³. לכן יש לבקש מגוי שיאכיל את הקטן, או שהקטן יאכל בעצמו. ואם אין זה מעשי - יכול גם אביו לעשות זאת⁴.

וכל זה כאשר אין סכנה באי נטילת המאכל; אך אם אי אכילת החמץ עלול לגרום לסכנה - אין לדקדק בכל הנ"ל, ומותר לתחילה לגדול להאכילו⁵.

כאשר מדובר בתרופה, יש מקום עוד יותר להקל, כיוון שמדובר בדרך כלל בתערובות חמץ בלבד⁷. והטוב ביותר הוא להיוועץ מבעוד מועד עם רב מורה הוראה, ולציין בפניו את מצב הילד וסוג התרופה הנדרשת.

קנייה בחנות שלא מכרה החמץ

שאלה: חנות שהחמץ שבה לא נמכר לגוי, האם יש מוצרים שניתן לקנות שם לאחר הפסח?

תשובה:

בתקופה שלאחר הפסח אין לקנות מוצרים שהם חמץ ממש או אפילו רק חשש חמץ או תערובתו, אלא בחנויות שידוע בבירור (כגון ע"י תעודה המעידה על כך) שבעליה מכר את החמץ כדין.

אמנם מוצרים שאין אוכלים אותם בפסח רק מחמת מנהג קטניות וכדומה, הם אינם חמץ ואין כל בעיה לקנותם בכל חנות, כל עוד יש הכשר על המוצר עצמו.

3. טוש"ע אורח חיים סי' תמו ס"ג. שו"ע"ר שם ס"ז.
4. ראה שו"ע"ר סי' תנ סכ"ה. וראה חנוך לנער פ"כ הערה יב ע"פ שו"ע"ר סי' שמג סעיפים ה-ו.
5. מג"א סי' תנ ס"ק ט. שו"ע"ר שם סכ"ו. פסקי תשובות סי' תנ הערה 17.
6. לא כל תרופה שאינה מאושרת לפסח היא בוודאות חמץ. לפעמים הדבר הוא מחמת חוסר בירור בלבד.
7. יש מקום לדייק מדברי רבינו הזקן בסי' תמב קו"א סקי"א, שגם זה היו כדרך אכילתו ואכ"מ. וראה פסקי תשובות תמב סק"ה ובנסמן שם. אנציקלופדיה רפואית הלכתית ח"ו עמ' 428 ואילך.

האכלת חמץ לקטן הזקוק לכך

שאלה: ילד קטן הזקוק לאכול בפסח מאכל חמץ לצורך בריאותו, האם מותר לתת לו את המאכל בפסח?

תשובה:

אם אין שום אפשרות למצוא תחליף הכשר לפסח - מותר לתת המאכל לקטן בפסח, אך לפני פסח יש למוכרו לגוי. אם יש דרך שהגוי יאכיל את היד וברשותו - עדיף כך. אם אין זה מעשי, יכניס את החמץ הנדרש לארון המכירה לגוי, ובכל פעם יוציא את הכמות הנצרכת. אם יש דרך שהקטן יאכלה לבדו או שגוי יאכילה לו - עדיף כך; ואם לאו - גם גדול יכול להאכילו. וכאשר נוטל את החמץ בידו בפסח לתת אותו לקטן, יתכוון שלא לזכות בו.

כל זאת הוא כאשר הקטן אינו במצב סכנה; אך אם הקטן במצב סכנה ממשית - אין לדקדק בכל הנ"ל ויש לתת לו את הנצרך לו כרגיל, מחשש פיקוח נפש.

וכאשר מדובר בתרופה שאינה כשרה לפסח, ניתן להקל מלכתחילה ולתת אותה לקטן. אך בכל זאת תהיה התרופה מונחת בארון המכור לגוי, שאין בו חמץ אחר.

נימוקי התשובה:

כאשר ילד קטן חולה והוא נזקק לרפואתו לאכול חמץ - מותר לו לאכול זאת, גם אם אינו במצב סכנה¹.

אמנם בדבר זה יש בעיה נוספת והיא: עצם החזקת חמץ בבית בפסח, הכרוכה באיסור "בל יראה ובל ימצא". לכן כתבו הפוסקים, שגוי יאכילו משלו וברשותו. אם לא ניתן לבצע זאת, יכניס לפני הפסח את החמץ הנצרך לארון המכירה, ויסתפק ממנו כפי הנצרך בימי הפסח. ובמצב זה מותר ליטול משם בלי רשות הגוי².

מלבד כל הנ"ל, יש גם בעיה בהאכלת

1. ראה מג"א סי' שמג סוף ס"ק ג. חק יעקב סי' תנ ס"ק יא. שו"ע"ר שם סכ"ד. משנ"ב שם ס"ק יח.
2. ראה פסקי תשובות סי' תסו סק"א.

נימוקי התשובה:

מעיקר הדין מיני הקטניות אינם חמץ, כידוע. אולם כבר בדברי רבותינו הראשונים²⁵ מוזכר המנהג שלא לאכול מיני קטניות בפסח, מחשש שיטעו עמי הארץ להתיר גם את מיני הדגן, ומטעמים נוספים.

ובעקבות כך נהגו כל בני אשכנז²⁶ ומקצת מקהילות הספרדים²⁷ שלא לאכול קטניות בפסח.

אמנם, מאחר שדבר זה אינו מחמת איסור מן הדין אלא מחמת חומרה שהחמירו²⁸, נפסק להלכה²⁹, שבדיעבד, אם נפל מין ממיני הקטניות לתוך התבשיל – אין לאסרו, שכן איסור שכזה מתבטל ברוב, ובוודאי שיש רוב בתבשיל כנגד מה שבלע הכלי ממנו.

מטעם זה התירו לכתחילה לבשל בכלי אם עברו 24 שעות מבישול הקטניות (אף שבשאר האיסורים החמירו בכלי כזה), מאחר שאף אם ישתמש בתוך 24 שעות, התבשיל מותר בדיעבד³⁰.

ויש אף שהתירו לכתחילה להשתמש בכלי שבשלו בו קטניות בתוך 24 שעות³¹.

עם זאת, אצל אנ"ש חסידי חב"ד נהוג להחמיר שלא להשתמש כלל בכלים שבשלו בהם קטניות, ולייחד כלים מיוחדים עבור תינוקות וחולים הנצרכים לכך³².

לאור הנ"ל, במקרה של צורך גדול מאוד, כגון שמתארח אצל קרוב משפחה או חבר האוכל קטניות, וההימנעות מהאכילה שם עלולה לגרום לעגמת נפש גדולה וכו' – יש מקום להקל לאכול מאכל שנתבשל בכלים אלו, מפני השלום.

אך זאת רק אם ישנה וודאות מוחלטת שאין קולות אחרות בכשרות המוצרים.

משום שהחומרה שלא לאכול מצה שרויה בפסח אינה חומרה בלא טעם, אלא מחמת חשש איסור דאורייתא, שמא לא נילווה העיסה יפה ויבוא לידי חימוץ¹⁷, ועל כן יש להחמיר בזה ככל האפשר. ואותם הנצרכים לאכול שרויה כחולה וכיו"ב – נהגו לייחד עבורם כלים מיוחדים¹⁸; אולם יש שהקילו בדבר, שלא לאסור תבשיל או כלי שנתערב בו ממצה שרויה¹⁹.

עם זאת, נהגו רבים להדר באכילת מצה שרויה ביום אחרון של פסח בחוץ לארץ מכמה טעמים²⁰.

ובנוגע לכלי האכילה – יש שלא חששו לזה בפסח הבא²¹, וכן הוא מנהג חב"ד²²; אך יש²³ שנהגו לייחד כלים מיוחדים למטרה זו, שכן כלי שנאסר בפסח מותר להשתמש בו לפסח רק לאחר י"ב חודש שלמים²⁴.

כלי שבישלו בו קטניות

שאלה: הנהגים להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח, האם יכולים להשתמש בכלים שבושלו בהם קטניות?

תשובה:

מעיקר הדין, ניתן להשתמש בהם לכתחילה אם עברו 24 שעות מבישול הקטניות. ובדיעבד, שכבר בישל בהם בתוך 24 שעות – מותר לאכול את התבשיל.

אולם אנ"ש חסידי חב"ד, ועוד קהילות רבות וחשובות, נהגו להחמיר ולייחד לכתחילה כלים שיהיו מיוחדים לאלה הנצרכים לאכול קטניות, ולא להשתמש בכלים אלה בפסח.

17. ע"פ שו"ת אדמו"ר הזקן שם.

18. ילקוט אוהב ישראל עמ' קסד אות נב. קנין תורה שם סי' פ. נטעי גבריאל פסח פל"ז סי"ד ובהמצויין שם. וראה תו"מ תשמ"ח ח"ג עמ' 111 הערה 258, שיש לחנך גם את הקטנים בעניין זה.

19. מנחת יוסף קו"א סי' לט ענף יב סט"ו. ציץ אליעזר ח"ב סי' נב. קנין תורה ח"ב סי' פו.

20. דרך פיקודיך מצות לא תעשה יב. פרי השדה ח"ג סימן לא. שו"ת אדמו"ר הזקן שם. המצויין בקובץ אור ישראל שם.

21. מעדני שמואל סי' קיז סכ"ו. קובץ מבית הלוי ח"ז עמ' לח. המצויין בנטעי גבריאל שם הערה יג. אוצר מנהגי חב"ד שם עמ' רכו.

22. אוצר מנהגי חב"ד שם עמ' רכה.

23. ראה ברכת הפסח סי' טו אות ב. דרכי חיים ושלום אות תקעב. אוצר מנהגי חב"ד שם עמ' רכו ואילך.

24. ועל כן, בשנה מעוברת אין לחשוש לזה.

והיו צדיקים שמסיבה זו הקפידו בכל שנה להגעיל את כלי הפסח קודם השימוש בהם. ילקוט אוהב ישראל אות לב. וכן מנהג כמה מקהילות החסידים. וראה גם קובץ בית אהרן וישראל עב עמ' ק (תתנד).

כמו כן יש להימנע מקניית מוצרים המכילים גלוטן וגלוקוזה, שיתכן ויש בהם חמץ גמור¹¹.

מאידך, מוצרים כמו אבקת אפיה, אבקות מרק, שימורי דגים ועוד מוצרים כיו"ב שעל-פי רוב מכילים רק עמילן מקטניות, אינם נחשבים לחמץ מן הדין ומותר לקנותם בכל חנות¹².

במוצרים אחרים שלא הוזכרו כאן, יש לדון בכל מוצר לגופו, ובמקרים שאין בקרבת מקום חנות שהחמץ שבה נמכר לגוי כדין, יש לשאול רב מורה הוראה בעניינם.

כלי שהשתמשו בו למצה שרויה

שאלה: אנ"ש חסידי חב"ד הנהגים להחמיר ולא לאכול מצה שרויה בפסח, האם הם יכולים להשתמש בכלים שהשתמשו בהם למצה שרויה?

תשובה:

אין להשתמש בכלי שהשתמשו בו למצה שרויה, ואם יש כאלה שנצרכים לכך מסיבות רפואיות וכיו"ב, יש לייחד לכך כלים מיוחדים.

ובכל אופן, בשנה הבאה נוהגים להקל להשתמש בכלים אלו, גם אם לא עברו י"ב חודש מלאים.

נימוקי התשובה:

מדינא דגמרא, מותר להשרות מצות במים או לבשלו, שכן המצות כבר אפויות ואין לחשוש שוב להחמצתן¹³. ואכן יהודים רבים וטובים אינם מקפידים שלא להשרות המצה במים. אולם מאידך, בדורות האחרונים החלו לחשוש לקמח שלא נילוש ולא נאפה, שעלול לבוא לידי חימוץ במגע עם מים. ועל כן, הרבה חסידים ואנשי מעשה מחמירים שלא לשרות המצות במים וחומרות רבות נהגו מחמת זה¹⁴. וכן נהגו חסידי חב"ד על-פי מה שכתב רבינו הזקן בתשובתו המפורסמת בנושא זה¹⁵.

אולם לענין השימוש בכלי שהשתמשו בו למצה שרויה, מצינו חילוקי מנהגים: מנהג חב"ד להחמיר גם בזה¹⁶. וזאת

11. שו"ת מעשה חושב ח"ו סי' א.

12. להרחבת הדין אודות מוצרים שונים ראה תל תלפיות גליון סו עמ' שלו ואילך. כשרות בפסח פרק כג.

13. שו"ע או"ח סי' תסג ס"א. שו"ע שם ס"ב.

14. ברכי יוסף סי' תסג ס"ק ב. מחזיק ברכה סי' תסג ס"ק ו.

15. שו"ת אדמו"ר הזקן סימן ו. וראה גם ספר המנהגים – חב"ד עמ' 41. אוצר מנהגי חב"ד ניסן-סיון עמ' מג ואילך.

16. אוצר מנהגי חב"ד שם עמ' מה. קובץ אור ישראל טו עמ' קמה ובהמצויין שם.

25. מרדכי פסחים סי' תקפח והמובא בבית יוסף סי' תנג.

26. דרכי משה שם ס"ק א ובהגהותיו לשו"ע שם.

27. שו"ע שם ס"ג.

28. טוב עין סי' ט אות ו. בן איש חי פרשת צו אות מא.

29. דרכי משה שם ס"ק ב. מגן אברהם שם ס"ק ב.

30. רמ"א בשו"ע שם. שו"ע שם ס"ה.

31. כף החיים שם ס"ק כז.

32. שו"ת יחווה דעת ח"ה או"ח סי' לב.

33. פסקי תשובות סי' תנג אות ט לפי שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רמא. נטעי גבריאל הל' פסח פל"ח סי' י.

קצרים

תשובות הלכתיות קצרות משולחן בית ההוראה

שאלה: אם אמרתי בטעות ברכת "על המחיה" במקום ברכת המזון, מה הדין - צריך לחזור עוד פעם או לא?

תשובה: לא יצא ידי חובה וצריך לברך ברכת המזון³.

שאלה: האם צריך לעשר ירקות שמיועדים לזריעה?

תשובה: אסור לזרוע טבל. וכל המיועד למאכל אדם וגידולו מן הארץ - חייב בתרומות ומעשרות⁴.

שאלה: כיצד על השליח-ציבור לנהוג לגבי אמירת "אלוקינו ואלוקי אבותינו כו' ברכנו" שלפני ברכת כהנים, כאשר יש כמה כהנים הנושאים כפיהם? ואיך צריך לנהוג כאשר יש רק כהן אחד הנושא כפיו?

תשובה: בסידור אדמו"ר הזקן משמע, שכאשר יש שני כהנים הנושאים כפיהם, יאמר הש"ץ את כל הנוסח בקול הרגיל של חזרת הש"ץ, ובהגיעו לתיבת "כהנים" יגביה קולו עוד יותר. אמנם אם יש רק כהן אחד, יאמר הש"ץ את כל הנוסח כולו בקולו הרגיל שמתפלל בחזרת הש"ץ, בלא להגביה קולו בתיבת "כהנים"⁵.

שאלה: האם יש איסור להחליף טיטול לפני ספרים או נרות?

תשובה: אדמו"ר הזקן פוסק, ש"צריך לזיז את כל הספרים שלא יהיו ערומים בפני הספרים". וכן יש לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות. ועל כן אין לתת לתינוקות לשוטט בבית מול הספרים או הנרות כשהם ערומים.

לגבי החלפת טיטול, דנו הפוסקים למצוא היתר לכך בצירוף כמה טעמים. ולמעשה, אם הספרים נמצאים בתוך ארון (שבדרך כלל יש בו נפח של 40 סאה) או שהם על מדף שגובה למעלה מ-80 ס"מ מהרצפה, אפשר להקל. כמו כן אם הספרים מכוסים בכיסוי אחד ניתן להקל.

כאשר מדובר אודות מקום קבוע להחלפה, כמו חדר הילדים, יש להקפיד יותר שלא יהיו ספרי קודש כנגד התינוק, אלא אם כן הם בארון גדול; ועדיף יותר שיהיו לו דלתות.

וממול נרות השבת, יש להקפיד שלא יתגלה גוף התינוק⁶.

שאלה: מים שהיו מוכנים לנטילת ידיים שחרית, שאירע ואדם נגע בהם לפני הנטילה, ואין מים אחרים על-יד המיטה. האם ניתן ליטול בהם ידיים?

תשובה: לדעת רוב הפוסקים, וכן נראה מדברי אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך במהדורא קמא, אין נגיעת אדם שלא בכוונה, פוסלת את המים.

אולם, מלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן במהדורא בתרא נראה שהחמיר בזה, וגם נגיעה כלשהי פוסלת את המים.

וכיוון שאין הדבר מוחלט, על כן יש לנהוג כדלהלן: אם אין מים אחרים בהישג ידו אלא אם כן יצטרך לקום ממיטתו כדי להשיגם, יטול ידיו במים אלו, ואחר כך, מיד כשיזדמנו לו מים כשרים, יטול ידיו שנית.

ורצוי לעשות את הנטילה השנייה לפני ברכת נטילת ידיים של ברכות השחר'.

שאלה: אני לומד באחת הישיבות בארץ. באחד הימים כאשר שהיתי בפנימייה, הייתי צריך בדחיפות לחפץ מסוים. מחמת הנחיצות, בדקתי בארונות של חבריי שלא היו באותו זמן בפנימייה, ומצאתי בארון של אחד מהם חפץ שהייתי זקוק לו.

לאחר יום, החזרתי את החפץ לארון בדיוק לאותו מקום ממנו לקחתיו, כאשר בעליו לא היה נוכח שם.

(א) האם היה מותר לי לקחת את החפץ בלי רשות בידיעה ברורה שאחזירו מיד עם כלות השימוש?

(ב) האם ההחזרה באופן האמור מספיקה, או שהייתי צריך להודיע לבעלים שלקחתי את החפץ והחזרתי אותו?

תשובה: ראשית, לגבי לקיחת החפץ ללא רשות: אסור לקחת חפץ מרשותו של הבעלים ללא רשות, גם אם ידוע בוודאות שהוא יאשר את לקיחתו. זאת במיוחד אם מדובר בחפץ שמתכלה, אפילו מעט, מחמת שימוש, ולא ניתן להשיבו בשלימותו אלא רק את תמורתו.

שנית, לגבי החזרת החפץ ללא ידיעת הבעלים: אם יש אי-נעימות בפניה ישירה לבעלים, אפשר להחזיר את החפץ בעילום שם. אך זאת בתנאי שהבעלים אינו יודע שנלקח ממנו החפץ. ויש לוודא שהחפץ אכן הגיע חזרה לבעלים, ולא מספיק שמניחים אותו בארון שלו.

אולם אם לבעלים נודע מלקיחת החפץ, אף שאינו יודע מי לקחו, אם הדבר גרם לו צער, הרי שמלבד עצם השבת החפץ, יש לבקש ממנו מחילה על הצער שנגרם לו. אך אפשר לעשות כל זאת בעילום שם⁷.

3. אגרות קודש ח"ד עמ' כד.

4. רמב"ם מעשר פ"ו ה"ג.

5. פסקי הסידור אות פד. מאירי מגילה דף כד. משנ"ב סי' קכח סקל"ח.

6. וראה לשון אדה"ז שם סל"ב. הערות וביאורים תתרנד עמ' 48.

7. שו"ע"ר סי' מה ס"ג. סי' ערה סי"ג.

1. שו"ע"ר סי' ד מהדו"ק סי' ב. מהדו"ב סי' ב. תהילה לדוד שם סק"ח. אשל אברהם מבוטשאטש שם סי' ב. קצות השולחן סי' ב ס"ד.

2. שו"ע"ר הל' מציאה ס"ד. רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ט. אג"מ חו"מ ח"א סי' פח.

למה נוהגים כך? אור נפלא במנהגי רבותינו בחג הפסח

מאת הרב אליהו יוחנן גוראריה שליט"א
רבה הראשי של חולון, חבר בית דין רבני חב"ד

למעשה, כנראה נהגו כמנהג זה באשכנז כבר בשנים קדמוניות. בספר נוהג כצאן יוסף⁷, כתב: "ויהיה מפה בין כל אחת ואחת [מהמצות] כדי שיבוא לקחת אחת מהן, לא יעבור על המצות עליונות, דהא מחויב לבצוע ולחצות אמצעית בעוד שהעליונה מונחת עליה".

מה נשתנה הלילה הזה?

ויש מי שביאר טעם למנהג זה⁸, דהיות שכל מצה היא מצווה בפני עצמה (שעל המצה העליונה מברכים "המוציא", על האמצעית מברך "על אכילת מצה", והמצה התחתונה היא לכורך⁹), ולכל מצווה יש כוונה עליונה בפני עצמה, על כן עושים הברלה בין אחת לשנייה; זאת בשונה משבת, שבה כל הכיכרות "מצוה אחת ורומזים לכוונה אחת".

טעם נוסף נאמר בעניין זה¹⁰: יש שיטות בראשונים, שגם בליל הסדר יש לקחת שתי מצות בלבד, והיא שיטת הרי"ף¹¹ והרמב"ם¹²; אך להלכה לא נפסק כך, אלא לוקחים שלוש מצות. ובכדי שאכן יהיו לפנינו שלוש מצות ולא יצטרפו המצות זו לזו, מבדילים ביניהם בהפסק כלשהו. ההפסק בין מצה למצה באמצעות המפה, מונע את ההצטרפות שלהן, וכך יהיו לפנינו ג' מצות בקערה כנגד כהן, לוי וישראל.

ידועה ומפורסמת השיבותם הגדולה של מנהגי ישראל. על-פי פנימיות התורה במיוחד, המנהגים תופסים מקום חשוב ביותר בחיים היהודיים, ויש עומק גדול בעניינם ובקיומם. וכך גם במנהגי רבותינו נשיאנו, ש"דייקו מאוד במנהגים", ויש בהם עומק וסודות נעלים, אף אם לפעמים לא ניכרים הדברים בעין השטחית.

הדברים אמורים במיוחד כלפי חג הפסח, ועל-אחת-כמה- וכמה ליל הסדר, שבו כל פרט מדויק להפליא. וכמו שהביא רבינו בהגדה של פסח שחיבר בשם מהרי"ל, ש"אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהם, ישכיל בדעתו לקיים שאין שום דבר ריק בהן".

כמאמר דלהלן, מובאות שתי דוגמאות למנהגי רבותינו בפסח, שלאחר עיון בהם, ניתן להבחין כיצד יש בהם יסוד ושורש נפלא.

הנחת מפה בין מצה למצה

בהגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים שחיבר הרבי כתוב², שבקערת ליל הסדר "נוהגים להפסיק במפה בין מצה למצה". ובאחת הרשימות כתב הרבי אודות אדמו"ר מהור"צ³: "המצות מניח בין כפלי אלונטית, על דרך כמו בין דפי ספר, ודף בין מצה לחברתה". וכן נוהגים בהרבה מאוד מקהילות החסידים⁴.

ונשאלת השאלה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? הרי בשבתות שבכל ימות השנה איננו מפסיקים במפה בין שני הלחמים, ומדוע בקערת ליל הסדר נוהגים אנו כזאת?

ובאמת יש שכתבו לשלול בחריפות מנהג זה. יש מי שכתב על זה ש"יתר כנטול ובלבול הדעת"⁵, ויש שכתבו שזה "מנהג בורות"⁶.

1. לשון הרבי באגרות קודש ח"ה עמ' 1.

2. עמ' 1.

3. רשימות חוברת ה עמ' 18.

4. ראה אוצר מנהגי חב"ד להר"י מונדשיין ע"ה, ניסן אייר, עמ' קכח.

5. מאורי אור חלק עוד למועד ל, ב.

6. חיי אדם כלל קל. ועל דבריו כתב בלקוטי מהרי"ח (ח"ג הנהגת הסדר עמ' יב): "ועיין בשו"ת חתם סופר שלא לפשוט יד במנהגי ישראל, כי אותן שחושבין שהם מנהגי בורות - הם בארות חצובים ממקור מים חיים". ועיין בטעמי המנהגים סי' תקכ.

7. ערב פסח אות יג. והוא פסקים ומנהגים של קהילות אשכנז וק"ק פרנקפורט דמיין מאת רבי יוסף יוזפא סג"ל.

(נולד בערך בשנת ה'תמ"ה לאביו ר' משה קאשמן מהעיר עסא שבגרמניה [כיום אסן, על יד קלן], שהיה תלמיד חכם ונודע בחסידותו. זקנו של ר' יוזפא, ששמו כשמו, היה החכם הנודע בעל ספר 'יוסף אומץ' רבי יוסף יוזפא האן נויירלינגן, ראש הדיינים בפפד"מ. ר' יוזפא הנכד למד אצל אביו ואצל גדולי דורו ר"ד אופנהיים ור"א ברויזא, ובהגיעו לפרקו לקחו לחתן רבי יהודה מילר, מחבר שו"ת רבי יהודה מילר, רבה של העיר דייץ. בשנת תע"ב הוציא לאור ר' יוזפא סדר סליחות עם פירוש 'המסביר', ובהמשך פנה לכתוב, בעקבות סבו (שספרו יוסף אומץ עדיין לא נדפס אך היה מצוי אצלו בכת"י). ספר על מנהגי המקום. בשנת תצ"ג הדפיס ספר קטן נוסף בשם 'קנה', ובו שיר ארוך בחרוזים בענייני אמונה ותורה ומצוות. ר' יוזפא נפטר בשנת תקי"ט כשהוא משאיר אחריו חיבורים רבים שלא נדפסו. ספר המנהגים 'נוהג כצאן יוסף' התפרסם מאוד, ורבים הספרים בדורות הבאים שדנו בדבריו, לעיתים אף יותר מאשר בספר זקנו 'יוסף אומץ'. עוד לפני הדפסת הספר הוא עבר בכת"י מיד ליד, ולצד הרבים ששייכו אותו, היו גם שכתבו השגות עליו).

8. סידור האר"ז לרבי יעקב קאפיל ליפשיץ ממזריטש (על ספר זה ראה מה שכתב הר"י מונדשיין ע"ה בהיכל הבעש"ט גיליון כד).

9. כמבואר בשו"ע סי' תעה ובסידור.

10. הגדה של פסח להמלבי"ם בשם אחיו.

11. רי"ף פסחים קטז, א.

12. רמב"ם חו"מ פ"ח ה"ו.

טיבול המצה במלח

בספר המנהגים – חב"ד נכתב: "נוהגים להטביל פרוסת המוציא שלש פעמים במלח ולא לזרוק המלח על הפרוסה"¹⁹.

מקור מנהג זה הוא בספרי קבלה – וכלשון אדמו"ר הזקן בשו"ע²⁰: "ועל פי קבלה יש לטביל פרוסת הבציעה ג' פעמים במלח".

וכמבואר בשער המצות פרשת עקב, ש"אחר שתבצע הלחם צריך לטביל את פרוסת המוציא במלח", ומבאר: "שתכווין שמלח ולחם אותיות שוות".

ובאר הצדיקים להמהר"ם פאפריש הוסיף לבאר, ש"לחם היא ג' היות [=לחם בגימטריא 78 שזה שלוש פעמים 26 הגימטריא של שם הוי"ה] דג' חסדים, ומלח הוא ג' היות דגבורות לכן הם מלוחות שהם דינים, ונמתקות על ידי ג' חסדים כנודע"²¹. וכך סיכם החיד"א: "טיבול פרוסת המוציא במלח ג' פעמים ויכוין כי על-ידי זה יומתקו הגבורות ותסתלק הס"ט"א מהשולחן"²².

בין הטלה להטבלה

ויש לציין, שבענין מנהג זה כבר נזכר במקור קדום לאחד מראשוני אשכנז, בספר לקט יושר ממנהגי בעל תרומות הדשן ובשם בעלי התוספות: "ונוהג להטיל מלח כשרוצה לברך המוציא"²³.

אך ישנו הבדל בין המנהגים: על-פי קבלה אין להסתפק בהטלת מלח על הלחם, אלא יש לטבול את הלחם במלח דווקא.

בהקשר זה, הרבי סיפר פעם²⁴ על יהודי ששהה במחיצת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ונהג בנימוס ובזק מהמלחייה מלח על הלחם, והעיר על כך אדמו"ר מוהרי"צ: "מנהגו לטבול הפת במלח ולא לשפוך את המלח על הפת"²⁵.

טבילה במלח גם בפסח

והנה, בנוגע לטיבול המצה במלח מבואר בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן²⁶, שבעת אכילת מצת מצווה אין טובלים המצה במלח. והטעם, מפני חיבוב מצווה שלא יהא תערוכות טעם אחר כלל²⁷. וכן המנהג בפועל.

אך מצינו, שהרבי היה נוהג בכל זאת להטביל מצה במלח בעת הסעודה, אחר אכילת המצת מצווה.

וכך כתב הר"י מונדשיין ע"ה: "במשך הסעודה, היה כ"ק אדמו"ר טובל חתיכת מצה שלוש פעמים במלח, ואוכלה. וכן עשה כדרכו בקודש כל השנה, ליטול בסיום הסעודה מפרוסת "המוציא", לטבולה שלוש פעמים במלח ולאוכלה"²⁸.

מכאן, שבשונה ממנהג קהילות אחרות, הרבי הקפיד גם בפסח לטבול המצה במלח, כפי המבואר בקבלה חשיבותו של עניין זה, מלבד בפעם הראשונה בעת אכילת מצת מצווה²⁹.

לאחוז בכל הלחם משנה

אמנם על טעמים אלו יש מקום לשאול: אם חיישינן להצטרפות המצות והמפות נועדו להוות הפסק, אולי המפות מפסיקות בנייהן גם לעניין לחם משנה?

ובאמת בסדר הערוך¹³ כתב: "אף שהמפות מפסיקות בין המצות, אין זה מעכב לעניין לחם משנה, ומכל מקום ראוי שיוציא קצת המצות מהמפה כדי שתגענה זו בזו ושתהיינה מוכנות לבציעה מיד".

וכן הביא בספר מנהג ישראל תורה¹⁴, שאצל האדמו"ר מסאטמר, המצות היו מונחות בג' כיסין מחולקין, אבל קודם ברכת המוציא הניח כל המצות בתוך כיס אחד.

והנה, בשו"ת רבבות אפרים¹⁵ דן בשאלה האם בשבת צריך להוציא את הלחם משנה מהשקיק. לשיטתו, אלו שנוהגים בכל שבת לבצוע בעת בציעת הפת ללחם משנה רק חלה אחת – אינם צריכים להוציא את החלה השנייה מהשקיק.

וכך כתב: "ונראה אפילו למבואר בסי' רע"ד דאחוזו שתייהן בידו ובצוע, נראה דלא מזיק אם החלה התחתונה בשקיק, כי סוף-סוף ידיו נוגעות בפת. וכמבואר בסי' קס"ז ס"ד דיתן ב' ידיו על הפת בשעת ברכה, וכאן הלא סוף-סוף ידו נוגעת בפת אחת ממש".

כלומר, אף שלחם משנה הוא שתי החלות, מכל מקום, הנגיעה בפת אחת מספיקה. ולפי זה, ודאי שאין בעיה בחציעה שבין מצה למצה, כל עוד האדם נוגע למצה העליונה.

אכן, יש החולקים על כך וסוברים, שבמצות ובלחם משנה צריך שידיה יגעו בכל החלות או המצות ולא תהא חציעה בין ידיו לשתי הלחמים או המצות ובין הלחמים והמצות עצמם¹⁶.

דיוק מיוחד במנהג הרבי

אמנם נראה, שכל זה הוא כאשר מדובר באופן שכל מצה מונחת בכיס בפני עצמו, מובדלת לגמרי מזולתה; אולם כפי מנהג חב"ד בעניין זה נראה, שמלכתחילה בעיה זו אינה קיימת.

דהנה, מנהגנו, על-פי מה שראינו בהנהגת הרבי הוא, שבעת אחיזת הפת לברכה על לחם משנה, אנו אווזים את כל שלושת המצות בידינו.

וכפי שתיאר הר"י מונדשיין ע"ה את מנהג הרבי¹⁷: "כ"ק אדמו"ר היה נוטל את ג' המצות בשתי ידיו, אצבעותיו מפרידות בין מצה למצה ומברך 'המוציא'. אחר כך הניח את המצה התחתונה להישמט מידיה, ושתי המצות העליונות נותרו מונחות בין אצבעות ידיו...".

באופן זה, שאין אנו כורכים כל מצה במפה בפני עצמה, אלא רק מפרידים בין מצה ומצה בהפסק מפה בלבד, ובשעת הברכה אווזים יחד את כל ג' המצות יחד בשתי הידיים¹⁸ – הרי בוודאי שצורת אחיזה זו מצרפת יחד את כל המצות לברכת המברך על כל הלחם משנה האחוזים בידו מחד גיסא; ומאידך גיסא, שלושת המצות מובדלות זו מזו, כדי להכיר בכך שכל אחת מהן מיועדת עבור מצווה אחרת, ולכל אחת כוונה בפני עצמה.

ונמצא, שבמנהג זה, מרווחים את שתי המעלות גם יחד.

19. ספר המנהגים עמ' 21. ומקורו בהיום יום ל' אייר.

20. סי' קסז ס"ח.

21. אור צדיקים סי' כט אות טז.

22. עבודת הקודש צפורן שמיר סי' אות סד.

23. לקט יושר עמ' 34.

24. שיחת ש"פ קדושים תשמ"א אות צא.

25. בהערה לשיחה שם הביאו מרשימת כ"ק אדמו"ר, שבמאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמ' תק כתוב: "אין העניין שיביא מלח דווקא ויטבלו בו את הפת, אלא עיקר הכוונה שיהיה הפת במלח", ועיי"ש ביאור כ"ק אדמו"ר בזה.

26. סי' תעה ס"י. וראה גם בהגדה של פסח שחיבר הרבי.

27. באוצר מנהגי חב"ד אות ככג ציין הדיעות בענין טיבול המצה במלח – נאספו בס' יוגד-משה עמ' קעה ובהוספות עמ' רצט. והביא מנהג כמה קהילות קודש שלא לטבול אלא רק לזרות מלח על המצה. וראה בס' מנהג-ישראל-תורה עמ' רצז-רצז, נטעי-גבריאל ח"ב עמ' שכד.

28. אוצר מנהגי חב"ד אות קמג.

29. ואולי באכילת מצת מצווה, שעניינה הוא 'מיכלא דמהימנותא', בליל ראשון של פסח שהוא משומר מן המזיקין, חביבותה וייחודה של מצוה זו, מייתר את הצורך בפעולת הטבילה במלח להמתקת הגבורות וסילוק הס"ט"א; ורק אחר כך בעת הסעודה יש לקיים מנהג זה עם כל תוכנו וסגולותיו.

13. סדר הערוך ח"א עמ' קכו.

14. מנהג ישראל תורה ח"א עמ' רעט.

15. ח"א סי' רא (להגרא גרינבלאט).

16. ראה מה שכתב בזה הרב אמסעל בהמאור חוברת קעה.

17. אוצר מנהגי חב"ד שם עמ' קעו.

18. וראה גם מה שכתב כ"ק אדמו"ר בהגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים ד"ה ואווזים בידו ויברך: "כי כל דבר שמברך עליו לאכלו צריך לאחוזו בימינו כשהוא מברך (שו"ע סי' רז ס"ד), וכאן י"א דברכת המוציא היא על השלמה וברכת על אכילת מצה על הפרוסה (רש"י, רשב"ם, ר"י ורא"ש בפסחים קטז, א. וכן עיקר), וי"א להיפך (סמ"ג. ראב"ן. תוס' ושאר גאונים כמ"ש בהגמ"י סוף הל' חו"מ), ולצאת ידי שניהם אווזו שתייהם בידו (שו"ע רבנו סתע"ה ס"ה. וראה בפמ"ג מש"ז ס"ב)".

שביבי אור

פנינים מדברותיו של
הרב אברהם
שמואל בוקיעט ע"ה

נשתנה הלילה הזה".

אפשר לשאול על כך: אם המצווה נלמדת מהפסוק "והגדת לבנך", משמע שהמצווה חלה דווקא כאשר יש בן; אולם כאשר אין בן, יש מקום לומר שאין ציווי. שהרי אם התורה הייתה מצווה שהאדם יספר אפילו לעצמו, יכולה הייתה לומר את הציווי בלשון זו: "והגדת ביום ההוא", והיינו לומדים מכאן שכל הגדה במשמע.

אפשר לומר הסבר בזה:

אכן, כמו שכתב הרמב"ם, המצווה לספר ביציאת מצרים היא לאו דווקא כאשר יש בן. ועד כדי כך, שגם אם אדם נוכח במקום לבדו – יספר לעצמו! אם כך מדוע התורה כתבה "והגדת לבנך" – כי בתיבות אלה היא מלמדת אותנו כיצד יש לקיים את המצווה לספר.

כלומר: המילה "לבנך" היא לא התנאי של חלות המצווה, מתי המצווה חלה; אלא היא מלמדת ומגדירה את האופן שבו יש לקיים את המצווה: כאשר מספרים את סיפור יציאת מצרים – יש לספר בצורה כזאת כאילו מספרים את זה לבן, לילד שלפניך.

כאשר אדם מספר סיפור למבוגר אחר, הוא לא מספר את הסיפור עם כל הפרטים, עם כל הלהט והחיות. די בהעברת הנקודות המרכזיות, בשביל שהבוגר שלפניו, ועל-אחת-כמה-וכמה הוא עצמו, יקלוט את תורף העניין. לעומת זאת, כאשר מספרים סיפור לילד – מספרים אותו עם כל הפרטים, עם כל החיות. הילד יושב ומקשיב לסיפור בסקרנות רבה, וזה מגרה עוד יותר את המספר לספר את סיפורו ביתר חמימות והתלהבות, עד שמרוב תיאור פרטי הסיפור – המספר מתחיל לחיות מחדש את העניין.

וזהו תוכן ציווי התורה "והגדת לבנך": כך בדיוק יש לקיים את מצוות "והגדת", באופן של הגדה "לבנך", ועל-ידי כך ניתן לחיות מחדש את היציאה ממצרים.

הרב אברהם שמואל בוקיעט ע"ה, ממשפיעי כפר חב"ד ומחשובי תושביה, שנלב"ע בה' אדר שנה זו, היה חלק מקבוצות השלוחים המיוחדות ששלח הרבי לארץ-הקודש. חסיד מיוחד היה. שקוע בעולם מרומם, טפח מעל הקרקע. בעל חריפות מחשבה ואבחנה, עם חיוך וברק בפניו. רוב שעות היום היה עסוק בחיבור עשרות הספרים במשנת הרבי שיצאו מתחת ידו, במסירת שיעורים ובהשפעה חסידית בסגנונו המיוחד. אהבתו ללימוד תורה ולספרות התורנית לא ידעה גבול.

זכה בית הוראה כפר חב"ד, שהרב בוקיעט ע"ה היה מיידידיו הנאמנים, ומתוך אהבתו לתורה ולהלכה בפרט – חיבב במאוד מאוד את פרסומיו התורניים. לכמה-וכמה אנשים בכמה-וכמה הזדמנויות, הביע את קורת רוחו מכך שב"ה הקובץ התורני-הלכתי יוצא ברמה הגבוהה ביותר. "אין לך נחת רוח לרבי יותר מקובץ כזה" אמר שוב ושוב, גם לנו – חברי המערכת. בעקבות כך, אף פרסם בשני גיליונות גרסה מיוחדת מהחיבור החשוב שלו אודות דיני ומנהגי קידוש בליל שבת וביום שבת.

על יסוד דברי הזו"ל ש"דבריהם הם הם זכרונם", שמחים אנו להביא בזאת פנינים מדבריו המרתקים בעניין חג הפסח, ויהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה. ויה"ר שנוכה ל"והקיצו ורננו שוכני עפר" במהרה בימינו והוא בתוכם.

בא בעל הגדה ואומר לנו: לא, בליל הסדר הם עסקו בסיפור יציאת מצרים. הם סיפרו שוב את הסיפור. אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים – קיום המצווה בלילה הזה הוא סיפור ביציאת מצרים. והיו מספרים כל אותו הלילה, אפילו הגדולים שבגדולים.

הוא אומר: לסיפור, לתיאור הדברים בדיוק כפי שאירעו אצל רבותינו, אצל אבותינו, אצל גדולי החסידים – יש משמעות עמוקה ביותר! כך ביכולתנו לחוות בעצמנו ("איבערלעבן") את הדברים, ועל-ידי כך הם מתעצמים בנו.

כיצד מספרים?

מצוות סיפור יציאת מצרים נלמדת מהפסוק "והגדת לבנך". בהלכות חמץ ומצה (פ"ז ה"ג) כתב על כך הרמב"ם: "אין לו בן, אשתו שואלתו. אין לו אשה, שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה". ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו, שואל לעצמו מה

בהגדה של פסח נאמר: "אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים – מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". משפט זה יש להבינו. בפשטות הכוונה היא, אשר למרות שאנו מכירים את הסיפור, עלינו לשוב ולספר. אבל הדבר תמוה: וכי ניתן לומר: "אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים – מצוה עלינו לשמור את השבת"?

במילים אחרות: מה זה ה"אפילו"? הרי מדובר על מצוה שהקב"ה ציוונו לעשותה! בכל ליל ט"ו ניסן, ואם כן עלינו לעשותה! מה איפוא "מחדש" לנו בעל ההגדה, שאפילו חכמים גדולים, גדולי התנאים, ישבו לקיים את המצווה של סיפור ביציאת מצרים?

אלא הנקודה היא כזו: אפשר היה לחשוב שהחכמים, בשעה שישבו להסב בליל הסדר, עסקו בדברים העמוקים והחריפים השייכים ללילה זה – פילפלו בהלכות פסח, הקשו קושיות ותיצרו תירוצים גאוניים.

מיכלא דמהימנותא

הנקודה המרכזית של חג הפסח היא אמונה. בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים, והמצה היא "מיכלא דמהימנותא", מאכל המשריש ומחזק את האמונה.

את הייחודיות של עניין האמונה הקיים אצל בני ישראל, ניתן להבין מהסיפור הבא:

הזדמן לי פעם ללוות את המשפיע המפורסם ר' מענדל פטרפס ע"ה, וניצלתי את ההזדמנות לשאול אותו את השאלה הבאה: בסוף ההקדמה לשער היחוד והאמונה – "חינוך קטן", כותב אדמו"ר הזקן: "והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית". בפסקא זו, אדמו"ר הזקן מצמיד למושג "אמונה" את התואר "טהורה ונאמנה" – "האמונה הטהורה ונאמנה".

אולם, כאשר בודקים בתורה, המושג אמונה הוא מושג שמגיע בפני עצמו, בלי שמות תואר. "ויאמן העם". "ויאמינו בה" וכמשה עבדו". לא כתוב "ויאמינו בה" וכמשה עבדו באמונה טהורה". "ויאמינו", וזה כולל הכול.

אם כן, שאלתי את ר' מענדל, מהו תוכן הוספת אדמו"ר הזקן ב"חינוך קטן" לתיבת אמונה את המילה "טהורה"?

ר' מענדל ענה כך: הביטוי "אמונה טהורה" מתאר מהי האמונה האמיתית הקיימת בבני ישראל.

ה'מופת' האמיתי

ר' מענדל המשיך והסביר את הדברים בהרחבה, באמצעות הסיפור המפורסם אודות שלושה חסידים שישבו ושוחחו ביניהם. בין הדברים, כל אחד סיפר על 'מופת' שחווה בחייו בזכות הרבי שלהם. חסיד אחד סיפר שהייתה לו בעיה בפרנסה, והרבי בירך אותו, ואכן כעבור זמן קצר הבעיה נעלמה והייתה לו פרנסה בשפע. כמובן, ה'מופת', הישועה שאירעה אצלו, הביאו לידי כך שהוא התחזק באמונה ברבי ובהתקשרות אליו.

חסיד שני סיפר, שאצל אחד מבני משפחתו הייתה בעיה רפואית רצינית והרבי בירכו, והבעיה הרפואית התפוגגה כלא הייתה. גם אמונתו של חסיד זה ברבי ודביקותו בו התעצמו שבעתיים.

החסיד השלישי שהשתתף באותה שיחה, היה הגביר הנודע ר' שמואל גוראריה ע"ה, שהיה קשור בחבלי עבותות אהבה לאדמו"ר מוהרש"ב. וכך סיפר ר' שמואל:

"בתקופה מסוימת, היה לי רצון להשקיע כסף רב בעסק מסוים שחשבתי שייניב רווחים גדולים. מצד שני חששתי להשקיע סכום כה גדול. נכנסתי לשאול בעצת הרבי, אדמו"ר מוהרש"ב, ולקבל את ברכתו. הרבי ענה שעלי להשקיע את ההשקעה המדוברת.

"כמובן כך עשיתי. השקעתי ממון רב באותו עסק. אך בסופו של דבר כל ההשקעה ירדה לטמיון, והפסדתי ממון רב", ובכך סיים ר' שמואל את סיפורו.

בני שיחו תמהו ושאלוהו: "היכן אתה רואה פה 'מופת'?!", נענה ר' שמואל ואמר: "המופת הוא, שנשארת חסיד של הרבי!".

"ריינע אמונה"

ואז פונה אליי ר' מענדל ושואל אותי: "נו, איזה חסיד מבין שלושת החסידים נעלה יותר? איזה מתוכם חסידותו והתקשרותו עמוקים יותר?". עניתי, כמובן מאליו, שר' שמואל הביע בהתנהגותו חסידות ברמה גבוהה ועמוקה הרבה יותר מחבריו. שאל אותי ר' מענדל: "ומדוע? למה אתה חושב כך?". ר' מענדל לא המתין לתשובה, אלא המשיך מיד והסביר כך:

"כאשר אצל אדם מאירה אמונה כזו שעל-ידי דבר מה ניתן לחזק אותה ולהעצימה, לדוגמה: אמונה של חסיד ברבי שלו, שמתעצמת יותר כאשר חסיד מבחין בכך שברכת הרבי מתקיימת ומועילה בפועל ממש – זו אמונה הקשורה לחישובי השכל. זו אמונה שהשכל האנושי תופס מקום לגבה. לכן היא מתחזקת ומושפעת מהשכל, וכאשר השכל רואה כיצד ברכת הרבי מביאה ישועה גם אמונתו מתחזקת. ולחלופין, אם אינו רואה בשכלו את כוחו של הרבי שלו, אמונתו והתקשרותו אליו עלולה להיות מושפעת מכך.

"אבל מהו הבסיס לאמונה של ר' שמואל גוראריה? מה החזיק וחיזק את אמונתו והתקשרותו לרבי? הרי לא רק שבעיני שכלו הוא לא ראה את התועלת מההשקעה על-פי דברי הרבי, אלא הוא אף הפסיד סכום כסף אגדי! מדוע הוא נשאר מאמין והדבר לא פגע כלל בעוצמת התקשרותו, אהבתו ואמונתו ברבי?"

"ההסבר לכך הוא, שהאירה בו 'אמונה טהורה'. עומק משמעותה של אמונה הוא – הכרה פנימית ועצמית של היהודי בקב"ה וכמשה עבדו, שאינה תלויה בהוכחה הגיונית, במופת כזה או אחר, אלא מפני שהקב"ה מאיר ומתגלה במציאותו, בנשמתו, ולכן הוא מכיר בו ובעבדיו הצדיקים. אמונה זו אינה נזקקת ל"קביים", להוכחות והסברי השכל, כדי להחזיק ולחזק אותה. היא טהורה מכל התערבות של כל דבר אנושי, והיא עצמה מחזיקה ומחזקת את עצמה. הנשמה האלוקית מאירה בו ולכן הוא מאמין!

"לזה" – אומר לי ר' מענדל – "מתכוון אדמו"ר הזקן בכותבו בתניא: 'והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית'. אמונה אמיתית היא 'טהורה'. לא מעורב בה שום גורם זר. 'ריינע אמונה'. טהורה ונקיה מכל התערבות של השכל האנושי והשפעתו. לכן נסיבות חיצוניות לא מערערות אותה, כמו שהן גם לא מעצימות אותה. האמונה עצמה היא זו שמאירה ומעירה.

"וזה הייתה כוונתו של ר' שמואל: ה'מופת' הגדול ביותר שחולל הרבי הוא, שהוא השריש והחדיר בי אמונה טהורה כזו!".

התפתחות האמונה הטהורה

יסוד זה, מצוי כבר בראשית התהוותו של עם ישראל, שייחודיותו כעם היא בהתקשרותו ואמונתו במציאות ה'. דהנה, בסיפור יציאת מצרים מסופר, שהקב"ה התגלה למשה רבנו והורה לו להעביר לעם ישראל מסר בשמו – הקב"ה עומד להוציאם ממצרים. תגובת בני ישראל הייתה – "וייאמן העם". הם האמינו.

מהנקודה הזאת, ניתן להבין ולראות את התקדמות בניית ויצירת עם ישראל ואמונתם והתקשרותם לה', בשתי דרכים:

דרך אחת – היות ובני ישראל האמינו בה' ובכשורת הגאולה שנמסרה להם, יש להראותם ניסים ומופתיים, איך שהכל מסתדר כפתור ופרח לפי התוכנית הצפויה, ועל-ידי זה לחזק את אמונתם של עם ישראל המתהווה: הם יראו איך כל צעד ושעל מתקדם בצורה פלאית וניסית ממש כפי שהובטח, וזה יעצים את אמונתם. כאשר המצב בשטח משתפר ושיעבוד פרעה הולך ופוחת, אם כן רווח והצלחה נעשה ליהודים, וממילא האמונה מתחזקת.

על-פי שורת ההיגיון, ההתנהלות צריכה הייתה להיות על-פי דרך זו, שבה עיני השכל רואים כיצד דברי הקב"ה מתממשים ועל-ידי כך האמונה מתפתחת.

אבל בפועל, הקב"ה עשה את הדברים דווקא בדרך אחרת, הפוכה בתכלית. מאז בשורת הגאולה, המצב בחיצוניות, בגשמיות, נעשה קשה הרבה יותר. הקב"ה הציב אתגרים. לא הכול הלך חלק, ולפי איך שנראה בעיני השכל שכך צריך היה להיות. אדרבה, נהיה גרוע יותר. השיעבוד החמיר. במצב כזה, האמונה התלויה בשכל רק מצטננת. בהיגיון של האדם מתעוררות שאלות, והוא לכאורה עלול לאבד חלילה את תוקף האמונה.

אך לאמיתו של דבר, זה בדיוק להיפך. בדרך הראשונה, האמונה שתפתח היא כזו שנובעת מהשכל האנושי או לכל הפחות תלויה בו. לכן חיזוקה ופיתוחה הוא על-ידי הבנת עיני השכל, מתוך המציאות הנתפסת אצלו, ועל-פי אמות-המידה המוגבלים שלו;

אבל הקב"ה רצה לעורר בישראל את האמונה הטהורה. אמונה עצמית שאינה תלויה באיוו סביבה חיצונית, אלא אמונה בקב"ה מפני שעצם מציאותו מורגשת בתוך ליבו של כל יהודי, בלי קשר לטוב לי או רע לי! בלי שום קשר למצבו של היהודי, מציאותו של הקב"ה 'מונחת' ומורגשת בו בוודאות מוחלטת.

זוהי נקודתה העצמית של האמונה, המתעוררת ומתחזקת ביהודי האוכל מצה בפסח, "מיכלא דמהימנותא".

הכנות לשנת השמיטה

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א
מו"צ ודיין בבית דין צדק כפר חב"ד

כהמשך לאיסור זה, חז"ל גזרו שיפסיקו את החרישה באדמה משך זמן עוד קודם ל'תוספת שביעית'. וישנה חלוקה בעניין זה בין 'שדה לבן' ל'שדה אילן':

ב'שדה הלבן', שהוא שדה תבואה וקטניות, אין לחרוש כבר מחג הפסח של השנה השישית; ואילו ב'שדה האילן', שהוא קרקע שבה גדלים אילנות, אין לחרוש מחג השבועות של השנה השישית.

אך גם תקנה זו אינה אלא בזמן שבית המקדש קיים, כהמשך ל'תוספת שביעית' הנהוגה אז; אולם בזמן הזה, מעיקר הדין מותר לעבוד בעבודות האדמה עד ר"ה של שמיטה².

[וכיוון שאנו מתכוננים בכל עת לגאולה האמיתית והשלימה שתבוא תומ"י, יש לציין שלפי משמעות הדברים ברמב"ם³ וכן כתב בפירוש בעל ערוך השולחן, "כשיבנה בית המקדש אי"ה יחזור התוספת [שביעית] למקומו", הן התוספת שהיא הלכה למשה מסיני והן התוספת שהיא מתקנת חכמים].

להוסיף מחול על הקודש

על-אף האמור לעיל, לדעת כמה מהפוסקים גם בזמן הזה יש להפסיק מעבודות האדמה קודם ר"ה מחמת דין 'תוספת שביעית' הקיים באופן עקרוני גם בזמן הזה, והשינוי בין זמן הזה לזמן הבית אינו אלא במשך הזמן שאותו יש להוסיף⁵.

ובדבריהם נתבאר, שתוספת זו היא כעין 'תוספת שבת', 'תוספת יו"ט' ו'תוספת יום הכיפורים', שמוסיפים בהם מעט מחול על הקודש.

וכתבו הפוסקים, שלפי זה יש לומר, שאפילו תוספת של כמה דקות לפני כניסת ר"ה נחשבת כתוספת לעניין זה, ובדקות אלו מתחילים כל דיני השנה השביעית. ויש מי שהוסיף, שבזמן זה אסור לעבוד את האדמה אפילו על-ידי גוי⁶.

ובעצם יוצאים אנו ידי חובת תוספת זו, בתוספת שרגילים אנו

השנה הבעל"ט, שנת תשפ"ב, תהיה שנת שמיטה, בנוסף להיותה שנה מעוברת. ככל מצוות התורה, גם מצווה חשובה זו יש להתכונן אליה כראוי וללמוד את הלכותיה, ובפרט שהלכות מצוות השמיטה מרובות, והיא אינה מתקיימת אלא אחת לשבע שנים.

וכבר כתבו הפוסקים, שבכלל תקנת משה רבינו ע"ה ללמוד הלכות החג בחג נכללה גם החובה ללמוד בשנה השביעית את הדינים השייכים לשמיטה. וכשם שאת הלכות הפסח צריך ללמוד כבר לפני הפסח, כך את הלכות השמיטה יש להתחיל ללמוד כבר לפני בואה.

ועל כן יש לחזור ולשנן את ההלכות הצריכות, בכדי שבהגיע שנת השמיטה נדע לקיימה ככל מצוותה.

בנוסף, ישנן הלכות השייכות להכנה נכונה לקראת שנת השמיטה, ואשר לידיעתן יש השלכה מעשית לא רק עבור הקלאים אלא גם לבעלי גינות פרטיות, ובפרט אלו המתכננים עבודות שונות בגינתם במהלך החודשים הבאים במרם בוא השמיטה.

[יש לציין, שבאחת השיחות אמר הרבי, שמלבד ענייני השמיטה ההלכתיים המתחילים עוד קודם השמיטה, יש להתחיל גם בענייני השמיטה הרוחניים, ההוספה בלימוד ובתפילה, כבר בתקופת ההכנה אליה].

במאמר זה, הראשון בסדרה, נעסוק בדינים השייכים לערב השמיטה, כדלהלן.

תוספת שביעית

על-אף ששנת השמיטה מתחילה בא' בתשרי ונמשכת עד כט באלול, מכל מקום, הלכה למשה מסיני היא, שבזמן שבית המקדש קיים¹ יש לקיים מצות 'תוספת שביעית' – שלא לעבוד בעבודת האדמה שלושים יום לפני השמיטה, כיוון שעבודה זו מתקנת את האדמה לשביעית.

1. רמב"ם שמיטה ויובל ג, א.

2. רמב"ם שם.

3. שמיטה ויובל שם.

4. ערוך השולחן העתיד, שמיטה ויובל סי' יח ס"ז.

5. והוא ע"פ שיטת התוס' (מו"ק ד, א ד"ה מה להלן), שתוספת שביעית קיימת גם בזמן הזה, ורק ששיעורה בזמן הזה הוא זמן מועט ממש, "פורתא".

6. ראה מקדש דוד (זרעים), מהדורת שמועת חיים) סי' נד, שלפי המנחת חינוך (מצוה קיב ועוד) שביעית שונה משבת: בשבת מצות השבתה היא על האדם, ולכן מותר מן התורה לעשות מלאכה ע"י גוי, אבל בשביעית המצוה היא על שביטת הקרקע, ולכן אפילו ע"י גוי אסור [וע"ע ברש"י (ר"ה ט, א) ד"ה חריש]. ולפ"ז יש נפק"מ אם תוספת של דקות אלו היא רק מחמת תוספת יו"ט או גם מחמת תוספת שביעית לגבי מלאכה ע"י עכו"ם. וראה גם לקוטי שיחות ח"ו עמ' 286 ואילך.

לקבל בלאו הכי לפני כניסת ר"ה, וממילא אסורים אז בעשיית מלאכה.⁷

יש לציין את דברי המהרי"ל⁸, שהביא את דעת מוהר"ם לגבי תוספת שבת, שיכול אדם לקבל עליו השבת לא רק מפלג המנחה ולמעלה כמו שנפסק בשו"ע, אלא אף תוספת של "ב' שעות קודם הלילה" (אף שלהלכה לא נפסק כך, ואפשר להקדים תוספת שבת רק מפלג המנחה בלבד⁹).

ומבאר המהרי"ל, שמשך זמן זה נובע מחישוב חלק שנים-עשר מכל יום השבת שהוא כ"ד שעות; והוא בדומה לתוספת שביעית המקורית (הלכה למשה מסיני), שהיתה קיימת בזמן בית המקדש, שהיא שלושים יום, שהוא חלק שנים עשר משנה שלימה. כך שלדבריו תוספת שבת זהה ממש לתוספת שביעית.

דבר זה מחזק את עצם עיקרון ההשוואה ביניהם, כדברי התוס' האמורים. ואחת הנפק'מ לדינא מהשוואה זו היא – לפי השיטות שיש צורך לקבל את 'תוספת שבת' בפה¹⁰, האם יש צורך כזה גם בקבלת 'תוספת שביעית'.

איסור נטיעה קודם השמיטה בזמן הזה

כאמור לעיל, בזמן הזה הדין של 'תוספת שביעית' אינו נוהג במתכונתו המקורית. ומכל מקום, גם בזמן הזה אסרו חכמים לנטוע עצי פרי החל מארבעים וארבע יום לפני ראש השנה של שמיטה.

סיבת האיסור היא משום מראית העין, שמא יאמרו שבשביעית נטע את האילן.

ביאור הדברים: לכל עץ נדרשים ארבע עשר יום לצורך קליטתו באדמה. בנוסף ישנו כלל, שכל עץ שהיה באדמה שלושים יום בשנה לאחר ארבע עשרה ימי קליטתו, נחשב הדבר כשנה למנין שנות הערלה. לפי זה, אם נטעו את העץ עד ט"ו באב סמוך לשביעית החמה, נמנה את שנת נטיעתו כשנה ראשונה לשנות הערלה¹¹.

אמנם אם יטעו את העץ בט"ז אב, יישארו לו פחות מארבעים וארבע יום מלאים¹² בשנה השישית, וכתוצאה מכך יחשבו את שנת הערלה הראשונה לעץ זה – רק בשנה שלאחר מכן שהיא שנת השמיטה. ודבר זה עלול לגרום שיפרשו זאת כאילו העץ ניטע

7. הר"ש סיריליאנו בפירושו למסכת שביעית (תלמוד ירושלמי) פ"א ה"א כתב, שכוונת התוספת בשיעור 'פורתא' היא לתוספת של 'כגון יום אחד' לפני ר"ה של שמיטה. וביארו דבריו, ע"פ מ"ש הנצי"ב בעמק שאלה על השאלות (ק"ב אות ה), שהשיעור 'פורתא' – הוא יחסי: אם בשבת התוספת היא כמה דקות, א"כ לגבי השביעית שהיא שנה שלימה, התוספת צריכה להיות משך זמן ארוך יותר, כמו יום, כדי שירגש שזו תוספת לשנה שלימה.

8. שו"ת מהרי"ל החדשות סי' מה אות ד, והובא בדרכי משה או"ח סי' רסא אות א. 9. ראה שו"ת רסא, והבנמנן במהדורה החדשה אות נט.

10. ראה משנ"ב סי' רסא ס"ק כא, וסי' תנגן ס"ק ב. ובמקראי קודש (ימים נוראים סי' לח) מדייק, שהוא מחלוקת ראשונים בראש השנה ט, א בין הריטב"א שיש לקבל התוספת בדיבור, ובין התוס' והמאירי שם שזמן תוספת שבת ההכרחי חל מאליו. וראה לשון אדמו"ר אקון בסי' רסא בקו"א ס"ק ג: "שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום, כיון שהוא סמוך לחשיכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני". והחפץ חיים בספרו מנחה ישראל פ"ה אות ה מכריע, שקבלת תוספת שבת ההכרחית חלה מאליה ואינה תלויה בקבלתו, ואכ"מ. 11. שהרי מט"ז אב עד כ"ט אלול הם 44 יום (14 יום של קליטת הנטיעה 30 יום של שנת ערלה ראשונה).

וראה עוד מה שכתבנו בעניין חישוב מנין שנות הערלה, בגיליון מבית ההוראה מס' 7.

12. נחלקו הפוסקים האם מונים את יום הנטיעה עצמו כחלק מהי"ד יום של הקליטה בארץ: י"א (מאירי, שאגת אריה ועוד), ש"מקצת היום ככולו". ולטוברים כן יהיה מותר לנטוע עד ט"ז אב לפני השקיעה, שהוא אחד מי"ד יום של הקליטה; אך משמעות לשון הרמב"ם (שמיטה ויובל ג, יא. ומפורשים הדברים גם בהלכות מעשר שני ט י-יא), שצריכים י"ד יום מלאים לקליטה ועוד שלושים יום אחריה. ולדבריהם יהיה מותר לנטוע רק עד ט"ו אב לפני השקיעה. וכן סובר הרא"ש (להבנת הרבה פוסקים), וכ"ה בטור ובשו"ע (י"ד סי' רצד, ד), וכך הכריעו הרע"ב, הנו"ב ועוד. ומה שנכתב בפנים, הוא ע"פ פשטות לשון השו"ע.

בשביעית עצמה, וילמדו התר לנטוע בשביעית¹³.

ועל כן, הרוצה לטעת עצי פרי חדשים עוד בשנת תשפ"א, עליו לנטועם לא יאוחר מיום ט"ו אב עד סמוך לשביעית החמה.

כל זאת הוא בנוגע לעצי פרי שיש בהם איסור ערלה. אמנם בנוגע לעצי סרק או שיח נוי שאין בהם דין ערלה, יש אומרים שניתן להקל לנוטעם עד ט"ו באלול¹⁴. אך יש המחמירים גם בעצי סרק שאין לנוטעם אחרי ט"ו באב¹⁵. ולדעתם אסור גם לנטוע שיחי ורדים ושושנים מט"ו באב ואילך¹⁶. והמחמיר כדעה זו תבוא עליו ברכה.

עבר ונטע לאחר הזמן

אם עבר ונטע עץ פרי לאחר הזמן שאסרו חז"ל לנטוע בו – חייב לעקור את העץ¹⁷. וחייב זה הוא בין אם נטע בשוגג¹⁸ ובין במזיד. ואף אם נטע גוי ללא ידיעת הבעלים, יש אומרים שצריך בעל הבית לעקור את העץ. שכיוון שבעל האילן יהודי, יש חשש שיחשדוהו שנטע בשמיטה¹⁹. ונחלקו הראשונים²⁰, האם גם פירות העץ שניטע באיסור בערב שביעית ולא נעקר אסורים או לא.

אמנם אם מדובר בעץ סרק, אף ש"א שגם בזה צריך לעקור בדיעבד, מכל מקום בשעת הצורך ניתן לסמוך על המקילים שלא לעקור העץ, כל עוד נטיעתו היתה לפני ראש השנה של שמיטה²¹.

נטיעת עץ שגדל במשתלה

עץ פרי שמגיע בגוש אדמה מהמשתלה, כיוון שבדרך כלל האדם המעביר עץ מהמשתלה אל חצירו הפרטית קשה לו לבצע כל התנאים הגורמים לנטיעה החדשה להיחשב לכו"ע כהמשך לקודמתו, על כן למעשה נמנה את שנות הערלה מעת נטיעתו החדשה של העץ בקרקע (למרות היותו בגוש אדמה קודם שתילתו זו). ולפיכך, גם בזה יש להקפיד ולשתול עד שלושים יום לפני ר"ה, והיינו עד כ"ט אב. כך נוכל למנות את שנת הערלה הראשונה בשישית.

(לגבי הי"ד יום של הקליטה – אם לדעת מומחה העץ יכול לחיות ולהתפתח בגוש אדמה זה, ושמרו שהגוש לא התפורר עד סיום השתילה, א"כ זה עץ הרי הוא קלוט כבר באדמה, ואין צורך ב"ד

13. ראה רש"י גיטין נג סוף עמוד ב.

14. דעת ר"ת בתוס' ר"ה י, ב ד"ה שלושים. אגלי טל, זורע ס"ק ח אות ב. וכ"פ במנחת שלמה א, מח ונא. אור לציון (שביעית עמי כד). ועוד. ויש שהקילו לנטוע עצי סרק עד ר"ה ולא חששו לקליטתו בשביעית, כיוון שאין זו פעולה שעושה האדם בידיים אלא נעשית מאליה. ורק בחשש למראית עין מצד מנין שנות ערלה, הוכרחו להוסיף גם מנין הי"ד יום של הקליטה – ראה פני יהושע ר"ה י, ב. וע"ע במנחת שלמה א סי' מח.

15. כן פסק הגר"מ אליהו זצ"ל (מאמר מרדכי סי' ג) ע"פ דברי המהר"י קורקוס בדעת הרמב"ם (שמיטה ויובל ג, א), כדיוק לשון הרמב"ם שם שכתב בסתם "אין נוטעין אילנות" ולא חילק בין אילן מאלל לעצי סרק. וטעם האיסור הוא לא רק משום מנין שנות ערלה, אלא גם משום שיבואו לחשוד שנטע בשמיטה עצמה, מחמת היות הנטיעה סמוכה כ"כ לשמיטה. גם במנחת שלמה שם כתב כן בדעת הרמב"ם. אלא שלמעשה הקיל כנ"ל.

אך הגר"מ אליהו הכריע למעשה שיש לקיים דברי הרמב"ם כפשוטן, "שאוסר בכל האילנות". וידוע הוא שבכללי הפסיקה בהלכה כל היכא שמרן השו"ע לא גילה דעתו בעניין מסוים וגם בבית יוסף לא הזכיר מזה כלום קי"ל כהרמב"ם, ובהלכה זו אנו סומכים עליו כמרא דכל ארעא ישראל". וגם בספר השמיטה (להגר"מ טיקוצ'ניסקי) פ"א ס"ב משמע שפסק כך.

16. הגר"מ אליהו זצ"ל שם.

17. רמב"ם שמיטה ויובל ג יא. והוסיף: "ואם מת קודם שיעקור מחייבין את היורש לעקור", ודבריו אלו הם ע"פ הירושלמי בתרומות.

18. כך היא מסקנת רבים מהפוסקים האחרונים. ראה ספר שמיטת קרקעות (להגר"צ' כהן ז"ל) פ"ג הערה כד.

19. שבט הלי ב, רא. וראה בילקוט יוסף שביעית ב יג מה שהעיר בזה.

20. לדעת הרמב"ם (שם) הפירות מותרים; ובמהר"י קורקוס הביא דעת הרמב"ן ועוד, שהפירות אסורים.

21. מאמר מרדכי שם.

(יום נוספים).

ועץ סרק שמועבר עם גוש אדמה הנשאר שלם גם בהכנסת לאדמה החדשה, אפשר להקל ולנטוע אותו עד ר"ה של שמיטה לכו"ע²².

גידולים חד-שנתיים

גידולים כמו ירקות, תבואה וקטניות, יש לזרועם זמן מסוים לפני השמיטה, באופן שכאשר תיכנס שנת השמיטה הם לא יאסרו באיסור ספיחין. בתבואה וקטניות היינו שלישי גידולם; ובירקות יש לזרועם באופן שיגיעו לתחילת הצמיחה ולמעשה היינו ההגדרה ההלכתית הנקראת "עונת המעשרות"²³, והדבר משתנה בין מין למין.

ומי שבדעתו לזרוע ירקות במהלך הקיץ של השנה השישית – יפנה למורה הוראה הבקי בהלכות שביעית, לברור זמן השתילה המותר למין שרוצה לזרוע.

וגם אם יהיה מותר בשתילתם, אם הם ילקטו בשביעית – יחולו עליהם דיני קדושת שביעית²⁴.

נטיעת פרחים

פרחים חד-שנתיים (עונתיים), שאין בהם טעם וריח ואינם מאכל בהמה – אין בהם איסור ספיחים, ושיעור קליטתם בקרקע לדעת רוב הפוסקים הוא שלושה ימים. לכן יש להקדים לזרועם עד כזו באלול לפני השקיעה²⁵. ויש מחמירים גם בהם להקדים זריעתם י"ד יום לפני ר"ה לקליטתם בקרקע²⁶.

אך בפרחים שיש בהם ריח, נחלקו הפוסקים האם יש בהם קדושת שביעית²⁷. ולדברי המחמירים, כדי שלא יהיה עליהם איסור ספיחין יש לראות שתחילת צמיחתם היתה בשישית, וכמבואר לעיל לגבי ירקות.

עם זאת, היות ובמהלך השמיטה יהיה אסור לשתול פרחים חדשים, הרי שמבחינה טכנית, כאשר עוסקים בתכנון שתילת פרחים בערב השמיטה, כדאי ורצוי לשתול פרחים רב-שנתיים במקום פרחים עונתיים. ואם התכנית היא לשתול שיחים, יש לנהוג בהם כדין עצי סרק שציינו לעיל.

שתילת דשא לפני השמיטה

יש להימנע משתילת דשא סמוך לר"ה. אמנם לצורך קליטתו באדמה קודם השביעית ניתן לזרוע עד כזו אלול, אולם כיוון שאחר שתילתו יש לעודד את צמיחתו ע"י השקיה מרובה וכיסוח, שהן פעולות שאסור לעשותן בשביעית כאשר מטרתן היא ההצמחה – על כן מומלץ להקדים את השתילה לאביב או לתחילת הקיץ.

22. מאמר מרדכי, שביעית א, ו. ע"ש טעמו.

23. שו"ת מנחת שלמה א מט-נ.

24. נחלקו הראשונים האם בירקות שנורעו בשישית ונקטפו בשביעית יש עליהם איסור ספיחין: לדעת הרמב"ם דין איסור ספיחין כדין קדושת שביעית, וכל הנלקט בשביעית, אף שעיקר גידולו היה בשישית – אסור משום ספיחין. לכן יש הנמנעים לגמרי מלשתול ירקות שזמן לקטיתם יהיה בשנת השמיטה. אמנם לדעת הר"ש והרמב"ן, אע"פ שיש לירק קדושת שביעית כיון שנלקט בשביעית, מ"מ אין על כך איסור ספיחין כיוון שהירקות התחילו לצמוח בשישית.

ולמעשה, הרבה מהפוסקים האחרונים באר"ק פסקו להקל כדעת הר"ש והרמב"ן, אך כאמור עדיין יש לראות שהירקות הגיעו לעונת המעשרות לפני השמיטה.

25. וכתב הנובי" במדורה תנינא סי' פד, שלגבי זרעים שקליטתם היא בשלושה ימים, לכו"ע אמרינן מקצת היום ככולו.

26. ראה ספר השמיטה פ"א הערה 2, שיש להחמיר לדעת הנקודות הכסף ביו"ד סי' רצג, וכו"ה בגליון רע"א על השו"ע שם, ששיעור הקליטה הוא י"ד יום בכל הדברים הנזרעים. וראה גם בנוב" הני"ל בהערה הקודמת.

27. ראה הלכות שביעית פ"ה, כסא דוד ס"ק פח. ילקוט יוסף שביעית פ"ב הערה י.

מי שבכל זאת שתל דשא חדש מחודש תמוז ואילך של השנה השישית, עליו להשקותו בכמות מים גדולה ובמרווחי זמן קצרים, וכן לכסחו פעמיים בשבוע, כדי שיהיה מלא ובריא עם כניסת השמיטה. כמו כן יש לדשנו בדשן חנקני ברמה גבוהה.

אם בכל זאת יש צורך לשתול את הדשא סמוך לר"ה של שמיטה, יש לעשות זאת במרבדי דשא, שהוא דשא מוכן, ולא בתפוזות דשא, ולשתול זאת עד כזו אלול²⁸.

הכנת הגינה לשמיטה

כידוע, ישנן מלאכות המותרות לביצוע במהלך השמיטה עצמה, והן כל המלאכות הקשורות למניעת הפסד העצים או הפירות²⁹. אך גם מלאכות אלה, יש להקדים ולבצע כל מה שניתן לעשות מהן לפני השמיטה, במהלך הקיץ של שנת תשפ"א, בכדי להימנע מעשייתן בשמיטה³⁰.

לדוגמה: טיפול יסודי בעשביה על-ידי ניכוש או ריסוס מונע-נביטה; כיסוח הדשא; גיזום מסיבי ככל האפשר של העצים, השיחים והגדר-החיה; עידור הקרקע; עבודות עפר וניקוי הגינה ועוד כיו"ב.

חלק ניכר מפעולות אלו, אם הוא ייעשה לפני ר"ה תשפ"ב, הדבר יאפשר ליהנות מהגינה בשנת השמיטה ללא צורך בעשיית פעולות אלו במהלך השנה. וכיוון שכך – עלינו לעשות זאת כדי למנוע מלאכה מיותרת במהלך השמיטה.

בנוסף לכך: ההיתר שישנו לביצוע עבודות מסוימות בטיפול בצומח בשמיטה, הוא רק בכדי למנוע נזק לצמחים. אם כן כאשר ביכולתנו לטפל בדברים מראש ולמנוע הגעה למצב של חשש נזק, מדוע לדחות הטיפול ולהסתמך על ההיתר אחר כך?

דישון הצמחייה

דבר זה בולט מאוד בעניין דישון צמחי הנוי הרב-שנתיים: רובם של צמחים אלה, מסוגלים לשרוד שנה אחת ללא זיבול וללא דישון מבלי שיגרם להם נזק. ועל כן במצבים כזה, אין להתיר את הדישון במהלך השמיטה.

ועל כן, כדאי מאוד לשאול מומחה בנושא זה, האם הצמחים בגינה יוכלו להסתפק בדישון מסודר ומותאם לפני השמיטה, ואזי לא יהיה צורך בדישון במשך שנת השמיטה³¹.

[יש לציין, שגם כאשר זקוקים לדישון במהלך השנה מחמת שללא הדישון יגרם נזק לצמחים, יש להעדיף את השימוש בחומרי דישון שיש להם תווך פעולה מתמשך ("איטי תמס"), ולהניחם לפני השמיטה, והם מתמוססים אחר כך באופן איטי ללא מעשה האדם בידיים³²].

מערכת השקיה אוטומטית

דבר נוסף שכדאי לעשותו בגינה הפרטית לפני שנת השמיטה הוא, התקנת מערכת השקיה אוטומטית. לדעת כמה פוסקים, מערכת השקיה אוטומטית שמכוונת מערב שמיטה – מותר להשקות באמצעותה אף יותר מכדי הצורך.

מה-שאיין-כן מערכת המותקנת ומכוונת בשמיטה עצמה – לכל הדעות אסור להשקות על-ידיה יותר מכפי הצורך. ולעיתים רבות, קשה לשער את הצורך המדויק³³.

28. שמיטת הארץ פ"ג.

29. כפי שיבואר בהודמנות אחרת אי"ה ובל"נ.

30. מאמר מרדכי, שביעית.

31. קטיף שביעית. משפטי ארץ פ"ד, ס"י.

32. משפטי ארץ שם.

33. חוברת לקנות חכמה מס' 9 עמ' 3. דיני שביעית השלם (תשנ"ג) פ"י ס"ה.

מדריך להלכות יו"ט

מאת הרב חיים פרוס שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

זמן מועט קודם השקיעה.

ה. כאשר חל יו"ט במוצאי שבת (כיו"ט ראש של פסח בשנה זו, תשפ"א), מדליקים נרות רק לאחר צאת השבת ואמירת "המבדיל בין קודש לקודש"⁵.

ו. בערב שביעי של פסח אין מברכים "שהחיינו" בהדלקת נרות, כמו שאין אומרים "שהחיינו" בקידוש⁶.

ז. נוהגים להדליק ביו"ט את מספר הנרות שמדליקים בשבת (אף שהדלקת שתי נרות היא כנגד "זכור" ו"שמור" שנאמרו בשבת).

הכנת מאכלים ביו"ט

א. כאמור, כל תבשיל שאם הוא יתבשל או יאפה ביו"ט עצמו, טעמו משתנה לטובה אפילו מעט, התירו חכמים לבשלו או לעשות עבורו שאר מלאכות הנצרכות ביו"ט, וזאת למרות שניתן לשמור על האוכל טרי במקרר⁷.

ב. אבל מלאכה שלא היה חסרון טעם אם הייתה נעשית מבעוד יום, אפילו שכח ולא עשאה או שהיה טרוד ולא היה לו פנאי לעשותה – מכל מקום, כל עוד הוא לא היה אנוס בדבר, אסור לו לעשותה ביו"ט, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול⁸.

ג. אסור לבשל לצורך גויים ביו"ט⁹. אך אם מדובר בגוי השוהה עמו בביתו לעזור למשפחה, הרי הוא כעבדו ושפחתו שמזונותיו עליך, ולפני תחילת הבישול יכול להוסיף חתיכה נוספת לתוך הקדירה שמבשל בה לבני ביתו עבור הגוי¹⁰.

שימוש בגז ביו"ט

ד. מותר לבשל על גבי הגז ביו"ט כאשר רוצה להכין מאכל לצורך היו"ט.

באופן כללי, כל מלאכה שאסור לעשותה בשבת, אסורה גם ביו"ט, מלבד מלאכות הקשורות לאוכל נפש, שהן מלאכות שנועדו לצורך אכילה ביו"ט.

אך גם במלאכות הנדרשות לצורך אוכל נפש, לא הכול מותר: חז"ל אסרו לעשות מלאכה שניתן היה לעשותה מערב יו"ט, ולא יהיה בכך שום הפסד לאוכל. ורק אם האוכל משתבח, אפילו במועט, מכך שעשייתו היא ביו"ט עצמו – מותר לעשותו ביו"ט.

בנושא זה, הכולל פרטי דינים רבים, ישנו חיסרון ידיעה גדול. לאור זאת, ראינו לנכון לערוך מדריך קצר שיעשה סדר בהלכות אלו.

הדלקת נרות ביו"ט

א. מנהגנו להדליק נרות ביו"ט בזמן, עוד לפני כניסת היו"ט, ולברך לאחר ההדלקה כמו בשבת¹.

ב. לאחר ברכת הדלקת הנר של יו"ט יש לברך "שהחיינו"².

ג. כיוון שביו"ט מברכים "שהחיינו" על קדושת החג ומקבלים בזה את עיצומו של יום, לא ניתן להתנות שלא מקבלים את קדושת החג עד לאחר זמן, אף בשעת הצורך (כמו שניתן לעשות בשבת)³.

ד. בשעת הדחק, עדיף להדליק נרות מאוחר יותר, ביו"ט עצמו; או להדליק בזמן ולברך "שהחיינו" לפני הקידוש⁴. וכיוון שאין מברכים "שהחיינו", ניתן להתנות שאין מקבלים את החג עד

1. ראה שוע"ר סימן רסג ס"ח. ושם נתבאר הטעם, כדי שלא לחלק בברכה עיי"ש.

2. דיני הכנסת שבת בסידור.

3. עיין פסקי תשובות סימן תקכז ס"א. וכן שמעתי מכמה מורי הוראה.

4. מעיקר הדין, ברכת "שהחיינו" היא בשעת הקידוש. ובשוע"ר לא מצאתי שיכתוב שמברכים "שהחיינו" בזמן הדלקת הנרות. ועיין בשערי תשובה סי' רסג סק"ה. כף החיים סק"מ בשם כמה אחרונים. ולמעשה, נהגו הנשים לברך בשעת ההדלקה. אך אם רוצה שלא לקבל יו"ט בשעת ההדלקה, יש לנהוג על פי אחת הדרכים שכתבנו שבפנים.

5. ראה סי' רצט סעיפים יז-יט.

6. שוע"ר סי' תצ ס"ב לעניין קידוש, ובסידור לעניין הדלקת נרות.

7. שכיוון שהאוכל מצד עצמו משתנה ושמירתו ראוי לאכילה היא רק בגלל המקרר – הרי זה בכלל 'אוכל נפש' ומותר לבשלו ביו"ט. וראה שוע"ר סי' תצה ס"ה.

8. שם.

9. שוע"ר סי' תקיב ס"א.

10. שם ס"ג.

מריחה וריסוק מאכלים ביו"ט

יז. מותר למרוח ביו"ט כל ממרח של מאכל. כמו כן הרוצה לטגן במחבת, יכול למרוח על המחבת מרגינה או שמן¹⁷.

יח. מותר לרסק מאכלים שאם ירסקו אותם מאתמול לא יהיו טעימים וטריים כמו אם הדבר ייעשה בו ביום. כגון: לרסק פירה או ביצים, ואפילו בכלי המיוחד לכך¹⁸.

יט. ומכל מקום, יעשה זאת בשינוי כלשהו, שמתוך כך יזכור שאסור לדון יותר ממה שצריך לצורך היו"ט¹⁹. ויש שכתבו²⁰ שיחזיק את המגדרת הפוכה.

קולפן, סינון ואיסור בורר ביו"ט

כ. מותר ביו"ט להשתמש בקולפן לקלף תפוחי אדמה או כל ירק אחר²¹.

כא. מותר לסנן את האטריות מתוך המים לאחר הבישול, גם במסננת המיועדת לכך²².

כב. לגבי איסור בורר ביו"ט, אם מדובר בדבר שהיה יכול לברור מערב יו"ט - אסור לברור יו"ט.

אך אם לא היה יכול לברור מערב יו"ט - מותר לברור ביו"ט באופן הקל יותר: אם כמות הפסולת קטנה יותר, יוציא הפסולת מתוך האוכל; ואם כמות האוכל קטנה יותר, יוציא האוכל מתוך הפסולת.

כג. אין לברור בכלי. וכן אין להציף קטניות במים כדי שהפסולת תצוף למעלה²³.

האם מותר לחתוך חלק מהנהר בשעה שדולק.

(אך יש מקום לומר, שאין זה נחשב כעושה מעשה בגוף הנהר, אלא כמניח חול מסביב לנהר באופן שמונע אותו מלדלוק, שהתיר אדמו"ר הזקן בסי' תקיד ס"ט).

17. סי' תקז ס"כ, כיוון שהוא צורך אכילה.

18. שו"ע"ר סי' תקד סעיפים א-ב.

19. שם.

20. מנחת יו"ט סימן צח סקי"ט וכן הוא בכף החיים סימן תקד סקל"א.

21. עיין בפסקי תשובה סימן תקי ס"ג בשם באר משה ח"ח סי' רג.

22. ראה סי' תקי ס"ב, שרק בכלים שרגילים לנפות לימים הרבה אסור, אבל בכלים שרגילים לסנן כמות קטנה מותר. וכן כתב בחשב האפור ח"ג סימן לה.

23. סי' תקי סעיפים ד, ו.

ה. מה שהותר לעשות לצורך הבישול, הוא רק עצם הבישול, אך לא הוצאת והבערת האש עצמה, שהרי היה ניתן לעשות זאת מערב יו"ט. ועל כן, כאשר מדליקים את הגז, יש לעשות זאת באמצעות אש שהודלקה מערב יו"ט.

ו. ניתן להעביר את האש באמצעות גפרור וכיו"ב, אך יש להיזהר שלא לכבות את הגפרור, אלא להניחו בזהירות במקום מתאים והוא יכבה מעצמו, כיוון שמלאכת הכיבוי אינה נצרכת עבור היו"ט.

ז. מותר להגדיל את גובה הלהבה בכיריים של גז.

ח. אם לשם הכנת האוכל יש צורך בהקטנת הלהבה, יש להדליק להבה נוספת קטנה ולא להקטין את הלהבה הקיימת¹¹. ויש המתירים להקטין ביו"ט¹².

ט. כאמור, הכיבוי אסור ביו"ט, ועל כן, אין לכבות את הגז בסיום השימוש. ואפילו באמצעות הרחפת מים וגלישתם על גבי האש אין לעשות זאת.

י. אמנם, אם יש חשש סכנה בהשאת להבה דולקת (כגון שיש ילדים קטנים המשחקים בקרבת מקום וכיו"ב), יש להרתיח מים על מנת להשתמש בהם לשתיה, וכאשר יגלשו והאש תיכבה - יסגור את ברז הגז בשינוי¹³.

יא. יש לנתק מבעוד יום את הגז מהחשמל כדי למנוע הצתה אוטומטית.

יב. בשעת הדחק שהגז או התנור כבו ואין לו מהיכן להביא אש דלוקה, מותר לומר לגוי שידליק את האש או את התנור לצורך שמחת יו"ט (אם אין לו מאכלים חמים אחרים)¹⁴.

שעון שבת לתנור או לגז

יג. מותר לכוון את שעון השבת בערב יום טוב באופן שידליק את התנור אפיה, ולאפות בו בחג דבר מאכל הנצרך ליו"ט.

יד. כמו כן מותר להשתמש בשעון הגז הגורם שהאש תיכבה אחרי זמן מסוים.

טו. רצוי מאוד להשתמש בשעון גז שעורכים אותו מערב יום טוב (שעון של 24 שעות ולא של 90 דקות), ולא לכוונו ביום טוב עצמו¹⁵.

טז. אותם הסומכים על המתירים לכוון השעון ביו"ט, יש להם לכוונו אך ורק לפני הדלקת הגז¹⁶.

11. ראה מגן אברהם סי' תקיד סק"ב. במצב זה, עומדות בפנינו שתי אפשרויות: או הקטנת הלהבה שהיא כיבוי, או הדלקה נוספת. ונחלקו האחרונים בכוונתו. עיין שו"ת מנחת יצחק ח"א סימן נו. שו"ת יבי"א ח"ג סימן ט. שו"ת אז נדברו ח"ג סימן נד ועוד.

12. אגרות משה או"ח ח"א סימן קכח וקעו וח"ד סימן קג. שערים המצויינים בהלכה סימן צח סקי"ג. ובפרט, שבגז אין זה כיבוי ממש אלא מונע שלא יגיע גז נוסף.

13. בשו"ת יביע אומר אורח חיים ח"ג סי' ל הבין שדבר זה נקרא גרם כיבוי ממש, ולא רק מניעת הדלקה. לכן אסר לכתחילה לכבות באופן של הרחפת מים, ורק בשעת הצורך כגון חשש סכנה לילדים וכדומה התייר.

וסמך דבריו שם, על דברי רבנו הזקן בשו"ע"ר סי' תקיד ס"ט וז"ל: "מותר לתת חול (תיחוח ושאינו בו מוקצה) סביבות הנהר, כיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הדולק, אע"פ שהוא גורם למהר הכיבוי אין בכך כלום כיון שהדבר המונח סביבות הנהר אינו מכבה ממש את האש אלא שהוא מונע מלהישרף", עיי"ש.

14. ראה סי' תקב ס"א, שאיסור הוצאת אש הוא מטעם מוליד ודומה קצת למלאכה ואינו איסור תורה. ועל-פי זה הוא דשבות לצורך מצות סעודת יו"ט. ראה שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמג. שבט הלוי ח"ח סימן קכא, ועוד אחרונים.

15. עיין פסקי תשובות סימן תקיד ס"ק ח. וראה המועדים כהלכתם עמ' תשפא.

16. אבל בזמן שהאש דולקת, בהפעלת השעון באנו למחלוקת הפוסקים,

קריעה ביו"ט

כד. כשם שאסור לקרוע בשבת כן אסור לקרוע ביו"ט. כגון: נייר כסף, מפה חד-פעמית ועוד כיו"ב, דהוי כתיקון כלי²⁴.

רחיצה ביו"ט

כה. רחיצת כל גופו במים חמים אסורה ביו"ט²⁵, ואפילו אם המים הוחמו בערב יו"ט.

כו. גם אם רוחץ איבר איבר את כל איברי גופו הדבר אסור²⁶.

כז. חולה או יולדת או מי שמצטער מאוד, יכול לרחוץ כל גופו במים חמים שהוחמו מערב יו"ט²⁷.

כח. בימים החמים מאוד, מי שמזיע מאוד ומצטער, יכול לעשות מקלחת עם מים שמכוונים על הברז הקר בלבד. אך אין להשתמש בסבון מוצק, ויש להיזהר מסחיטה בשיער²⁸.

הוצאה ביו"ט

כט. מותר ביו"ט להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גם במקום שאין בו עירוב, דברים שיש לאדם צורך בהם קצת²⁹, גם אם אינם לצורך אכילה, כמטפחת אף וכדומה³⁰.

ל. יכול לקחת הסידור לבית הכנסת. ויש מתירים גם להחזירו לביתו³¹.

לא. אסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים במקום שאין עירוב לצורך בהמה או חיה, שנאמר "הוא לבדו יעשה לכם".

לב. על-אף שמוותרת ההוצאה ביו"ט גם ללא עירוב, מכל מקום גם ביו"ט אסור לצאת מחוץ לתחום כמו בשבת, אלא אם כן עשה עירוב תחומין.

איסור הכנה משבת ליו"ט

לג. אין להכין את הבית בשבת לצורך החג. אבל אם מטרת סידור הבית היא גם לצורך השבת – הדבר מותר³².

לד. לאור זאת, אין לערוך את השולחן עבור סעודת החג מבעוד יום.

לה. כמו כן אין להדיח כלים לצורך סעודת החג מבעוד יום.

לו. מותר להחזיר מאכלים למקרר כיוון שזהו מקומם. כמו כן מותר להכניס למקרר אוכל שעלול להתקלקל, למרות שהמאכל הוא לצורך החג בלבד.

לז. אסור לעשות פעולה ולומר בפיו שהיא לצורך היו"ט. אבל אם ניתן לפרש את עשיית הפעולה כצורך השבת, אף שבמחשבתו הוא חושב על היו"ט – הדבר מותר.

לח. לכן, מי שרוצה לישן בשבת על מנת שיהיה לו כוח להיות ער בליל יו"ט, הדבר מותר, אך לא יאמר בפיו שזו מטרת שינתו³³.

לט. אין לעשות מלאכה או הכנה ליו"ט לפני זמן יציאת השבת ולפני אמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".

הכנות מיו"ט לשבת

מ. מותר לנקות את הכוסיות של הנרות משאריות השעווה והפתילות לצורך הדלקתם לשבת. ויכול להוציאם גם באמצעות מברג וכדומה.

מא. לכתחילה ראוי להוציאם ישירות לפח³⁴. ואם הוציאם על גבי השולחן, מותר לפנותם משם אל הפח כדין גרף של רעי.

מב. לכתחילה אין להוציא ביו"ט אוכל מן המקפא לצורך סעודת שבת. ובשעת הצורך, אם מוציא את האוכל בשעה כזו שאילו יזדמנו לו אורחים יוכלו להספיק ולאכול מהאוכל עוד ביו"ט – הדבר מותר.

מג. כמו כן אסור להכין מיו"ט לשבת שום דבר מאכל. אלא אם כן נעשה עירוב תבשילין מערב יו"ט, שהוא מתיר לעשות את ההכנות מיו"ט לשבת.

שאלה: תנור שהודלק על-ידי שעון שבת ביו"ט, האם מותר להגדיל את מידת החום שבו לצורך זירוז האפייה?

תשובה: בשונה מכיריים של גז שהגדלת הלהבה מותרת ביו"ט, בתנור אין להגדיל את עוצמת החום ביו"ט, כיוון שיתכן שהדבר כרוך בהפעלת גוף חימום חדש.

שאלה: האם מותר להוסיף מים למיחם החשמלי ביו"ט?

תשובה: יש להרתיח תחילה את המים בסיר על הגז, וכאשר הם חמים ורותחים להעבירם למיחם שבת, וזאת אך ורק כאשר הוא עומד במצב שבת.

שאלה: האם מותר להשתמש ביו"ט בכיריים אינדוקציה?

תשובה: אין להשתמש ביו"ט בכיריים אינדוקציה, כיוון שהפעלת החשמל היא על-ידי הנחת הסיר, וזו פעולה הגורמת להדלקה מחדש של הגוף חימום שבכיריים, והדבר אסור ביו"ט.

שאלה: האם מותר לשטוף כלים ביו"ט עם מים חמים מהברז?

תשובה: מותר ביו"ט לשטוף כלים במים חמים היוצאים מדוד השמש או מהמים שנשארו חמים במתקן ה'בוילער' מערב החג. כמו כן מותר להשתמש במים חמים אלו לצורך רחיצת פניו, ידיו ורגליו.

שאלה: האם ביו"ט מותר להוציא מים מבר-המים הביתי כאשר הוא אינו במצב שבת?

תשובה: הדבר אסור, כיוון שיש חשש שהוצאת המים תכניס למתקן מים קרים חדשים, שיפעילו את הגוף חימום ביו"ט והדבר אסור.

שאלה: האם מותר לפצח אגוזים למיניהם ביו"ט?

תשובה: הדבר מותר לצורך אכילתם ביו"ט, כיוון שהמתנה עם הקילוף ביו"ט מועילה לשמירת הטריות של האגוזים.

24. שוע"ר סי' תקח ס"ב.

25. שוע"ר סי' תקיא ס"א.

26. שם.

27. ביאור הלכה סי' שכו ס"א ד"ה במים.

28. קצות השולחן סי' קלג בדי השולחן סוף ס"ק ח, דבמקום צער אין להחמיר.

29. סי' תקיח ס"א.

30. ערוך השולחן סי' תקיח ס"ו.

31. ילקוט יוסף סי' תקיח. והוא מטעם שהתירו סופו משום תחילתו, שאם לא נתיר לו להחזיר לא יקח.

32. שוע"ר סי' שב ס"י.

33. שוע"ר סי' רצ ס"ו. סי' תד ס"ד.

34. על-פי שוע"ר סי' תקא ס"ח.

מכירת חמץ למי שעלול להשתמש בו בפסח

מאת הרב בנימין כהן שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

הב"ח מוסיף בדבריו, שצריך למסור לגוי את המפתח של המקום בו החמץ שוהה. "דאם לא כן... כיון שהמפתח ביד ישראל ויכול ליכנס לחדר וליטול החמץ משם, לא סמכה דעתיה דגוי דמכירה גמורה היא. אלא סובר דאינה מכירה אלא להסיר מעליו איסור חמץ. ועל כיוצא בזה כתב ה"ר ירוחם בשם בה"ג 'ובלבד שלא יערים'. . והיינו שלא יערים שיהא נראה שנשאר שום כח אצל הישראל בחמץ שמכר לגוי, אלא מכירה חתוכה ופסוקה".

לזקוף החוב במלוה

אך פתורנו של הב"ח, שעסק במכירה תמורת סכום מועט של כסף, יחד עם מסירת המפתח של המקום בו החמץ מונח ושהושכר או נמכר לנכרי אף הוא, לא עמד במבחן המציאות הכלכלית.

בשלב מסוים לא יכלו יותר להסתפק במנהג זה של מכירת חמץ, שהרי ליהודים רבים היו בתקופה זו בתי עסק של חמץ בדוגמת בית מרוח וכיו"ב. עסקים אלו היו מקור הפרנסה של אותם יהודים, ואילו היו מעניקים אותו "במתנה גמורה" או מוכרים זאת לגוי במחיר סימלי, היהודי היה מסתכן בכך שהוא עלול להפסיד את עסק פרנסתו.

במקרים אלה, נוצר החשש שמא הנכרי שיקנה במחיר סימלי את העסק היקר, לא יהיה מוכן למכור חזרה את העסק בתום ימי הפסח, אלא אם ישלם היהודי תמורתו סכום כסף רב. במצב כזה אין ברירה אלא למכור את העסק במחירו המלא, אלא שכמובן קשה היה להשיג נכרים כאלה שישלמו סכום כזה של כסף.

כדי להתמודד עם אתגר זה, תיקנו כמה פוסקים שהמכירה תהיה על ידי "זקיפה במלוה", שמשמעותה – שהגוי מתחייב לשלם את כל שווי הסחורה במשך הזמן. ואחר הפסח נותן הגוי ליהודי את החמץ תמורת שארית החוב שעליו, והיהודי נותן לגוי את דמי הקדימה שקיבל ממנו תמורת החמץ שמקבל עתה.

מכירה ב'ערב קבלן'

אולם אדמו"ר הזקן שלל פתרון זה, מכמה סיבות. "ולזאת אין תקנה אחרת למכור בהקפה – אלא להיות יד ישראל אחר באמצע, שלא יהיה להישראל בעל החמץ שום עסק בעולם עם הנכרי הקונה החמץ, ולא יהיה הנכרי נשאר חייב כלום לבעל החמץ, אלא לישראל אחר שלא היה החמץ שלו עדיין מעולם".⁴

וזה הסיבה לתקנת אדמו"ר הזקן שהמכירה תתבצע על-ידי ערב קבלן. 'ערב קבלן' – הוא אדם שקיבל על עצמו לפרוע את חובו

שאלה: האם ראוי להסדיר מכירת חמץ למי שיש חשש לגביו שמא ישתמש בחמץ הנמכר בימי הפסח ח'?

תשובה: לפני המענה על גוף השאלה, נכון להקדים ולהבין את עצם עניין המכירה: על רקע מה צמחה וכיצד התפתחה, ומתוך זאת נוכל להבין טוב יותר את התשובה לשאלה הספציפית האמורה.

לגבי מכירת חמץ נפסק בשו"ע כך: "חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לנכרי שמחוץ לבית קודם הפסח, אף-על-פי שהישראל מכירו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר.

"ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט, אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני".¹

כלומר, במעשה של מכירת או נתינת חמץ לנכרי אין שום פגם, וזאת מפני שהנתינה או המכירה הייתה לשם "מתנה גמורה" או "מכירה גמורה". ולכן גם במקרה שהמוכר או הנותן יודע שלאחר הפסח יחזור הגוי וימכרנו או יתננו לו, ידיעה זו אינה פוגמת במכירה החלוטה. אך המדובר כאן הוא אודות מצב שהחמץ יוצא באופן פיזי מביתו של היהודי אל רשותו של הגוי הקונה.²

למכור את החמץ הקיים בבית

הפסק האמור, מתייחס למצב שהחמץ הנמכר לא היה אלא לחם וגלוסקאות, קצת "יין שרף", ולפעמים גם קצת תבואה שידוע כביור שהוחמצה. דברים אלה מיטלטלים בנקל ממקום למקום, והיה ניתן למוכרם לגוי ולהעבירם לרשותו.

אולם עם הזמן, האפשרות להעביר את החמץ הנמכר לרשותו של הנכרי נעשתה לבלתי אפשרית: זה קרה במזרח אירופה, כאשר חלק משמעותי במסחר בקרב היהודים היה יי"ש, שיוצר מתבואה של חמץ – כמו בתי מרוח וכיו"ב. מטבע הדברים, מדובר היה בכמויות גדולות שלא היה ניתן להניען ממקום אל מקום.

מציאות זו הולידה את הצורך למצוא פתרון למכירה שתהיה תקפה, גם כאשר החמץ אינו יוצא מרשותו של המוכר.

וכפי שכותב הב"ח: "ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין-שרף ואי-אפשר להם למכרם לגוי מחוץ לבית בפרט למחזיקים באורנד"א, יש להתיר בענין זה שימכור לגוי כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו ימכור לגוי".³

4. ראה מש"כ בזה הרב שלום דובער לוי שליט"א, במבוא לסדר מכירת חמץ עמ' 15.
5. סדר מכירת חמץ לאדמו"ר הזקן.

1. סימן תמח סעיף ג.
2. ראה שו"ע"ר שם ס"ו ואילך.
3. בסימן תמח.

אמנם כבר העירו על דבריהם הרבה פוסקים¹⁵, מהלכה פסוקה בדיני הקנינים¹⁶ שכל שנעשה קנין – שוב אי-אפשר לחזור בו עד שיחזור הלוקח ויקנה למוכר, ואין זה משנה מהי דעתו של המוכר¹⁷.

וכן יש ללמוד מדברי רבינו בשולחן הטהור שכתב בלשונו הזהב¹⁸, "דכיון שמכר החמץ לנכרי כדינו – מיד נקנה החמץ להנכרי קנין גמור והרי הוא כשלו ממש". וכפי שציין לכך הרבי במכתבו (ראה להלן).

ובשו"ת קרן לדוד הוסיף וכתב, שאפילו אם אין דעת המקנה להקנותו בלב שלם – דברים שבלב אינם דברים, וכיון שהקונה קונהו בקנין גמור והחליט בדעתו לקנותו הרי זה קנין גמור. ושכן המנהג.

ובאגרות משה כתב: "בדבר החנוונים שמוכרים חמצם על-ידי הרב כנהוג, והוא חשוד לעבור לסחור בחמץ בפסח ונוטל כל מה שצריך למכור בפסח מאלו החמץ שמכר על-ידי הרב – פשוט שאין זה ביטול על המכירה, כי מצד תנאי המכירה להעכו"ם נכתב בשטר המכירה שמה שיטול יהיה כקונה אז מהעכו"ם ויצטרך לנכות מהסך שחייב לו העכו"ם, וממילא אין כאן שום ביטול על המכירה ומה שלא לקח הוא של העכו"ם. ובלא זה, אין שייך לבטל קנין שכבר נעשה ואינו שוב בעלים על זה אלא הוא או קונה מחדש או כגזול".

תשובתו המפורטת של הרבי

בעניין זה ממש נשאל הרבי, והשיב על כך תשובה נחרצת ומפורטת מאוד¹⁹:

"שאלה: האם כדאי לסדר מכירת חמץ בעיר שאפשר שכמה מאלה שימכרו יטלו מהחמץ בתוך הפסח?"

תשובה: פשוט שצריך לסדר שם מכירת חמץ. התועלת – ודאית. ונוסף על העיקר (הענין דבל יראה ובל ימצא) גם ההתעוררות וזכרון על דבר איסור חמץ מנהג אבות וכו' וכו'.

"החשש – דשמה יטלו מן החמץ באמצע חג הפסח וכו': 1. פשיטא שכמה מהנ"ל לא יעשו זה. 2. גם בהנוגע להנחשדים – ודאי כודאיות התיקון – לא הוי. 3. אפילו בהנוגע להנוטל – לכמה דעות לא בטלה המכירה [כן משמע דעת אדמו"ר הזקן סתמ"ח סע' יג-יד], כי אם גזול הוא מה שנוטל ותו לא מיד. 4. אפילו להאומר דבטלה המכירה – י"ל דזהו מכאן ולהבא – וניצל מאיסור בל יראה ובל ימצא עד שעה זו. ולא שאין בו מעשה – לכמה דעות אין לוקין עליו אף בעשה מעשה. 5. אפילו למ"ד דלוקין עליו – צ"ע מה מכריע: כל ח' ימי חג הפסח באיסור דבל יראה ובל ימצא אלא באופן שאין לוקין – או זמן יותר קצר, אלא שרגע אחד רגע ביטול הקניה – קאי בלאו דלוקין עליו. 6. אפילו את"ל דבטלה המכירה למפרע – הנה אדרבה לפי זה י"ל שאין כאן מעשה ואין לוקין על זה, כי מעולם לא הייתה מכירה, ואין מקום לקני' בתוך חג הפסח..."

"ומובן שיזהירו את המוכרים שאסור להם לעשות הנ"ל. אבל גם אם יעברו על איסור זה – אין כאן חשש ביטול מכירה כיון דאדעתא דהכי כו'".

הנה כי כן, יש לסדר מכירה גם באופן זה, והמכירה מכירה תקפה גם אם ישתמש.

אמנם יש להעיר, שכל זה הוא כאשר יש ספק אם המוכר ישתמש ח"ו בחמץ. אבל יש מקום לעיין לגבי מכירת חמץ לאדם שידוע בוודאות גמורה שישתמש בחמץ הנמכר – שהרי בכך מכשילים אותו בנוסף על איסור חמץ שבוודאי יעבור עליו, גם באיסור גזל שהוא גם כן איסור מדאורייתא.

של חברו אם ירצה המלווה לגבותו ממנו, גם אם יש באפשרות הלווה לפרוע את חובו. והיינו שהמלווה רשאי לדרוש את פירעון החוב ישיר מה'ערב-קבלן', בלא לפנות אל הלווה תחילה (זאת בשונה מערב רגיל, שאין המלווה רשאי להפרע ממנו אלא לאחר שפנה אל הלווה, וזה אין ידו משגת לפרוע את החוב).

בנוסף למכירה באמצעות מנגנון ה'ערב קבלן', אדמו"ר הזקן הוסיף ותיקן להשכיר לגוי את החדרים שהחמץ מונח בהם⁶.

מכירה חלוטה

למעשה, בין לפי צורות אחרות של מכירת חמץ, ועל-אחת-כמה – וכמה לפי הצורה שתיקן אדמו"ר הזקן, התוצאה היא – שמרבית הפוסקים ככולם מקבלים את מכירת חמץ כמכירה גמורה, ולא חוששים כלל ל"הערמה"⁷; וזאת מאחר שאופן מכירת חמץ הנהוג הוא שהתקינו לבצע את המכירה באמצעות כל סוגי הקנין האפשריים, וגם משכירים את מקום החמץ לכן המכירה היא גמורה וחלוטה.

וכמו שכתב הגאון החתם סופר: "הכא הרי קנה בדרכי הקניות כסף ומשיכה, שידוע הגוי שקונים בו מדינא ועשה כל המעשים הראויים". וגם אם נאמר שאין דעתו לקנות – "בכהאי גוונא אמרינן דברים שבלב אינם דברים"⁸.

והגאון בעל "עונג יום טוב" כתב: "דעיקר מה שקרא למכירה זו הערמה קשה, דהרי מצינו גם לעניין איסור דאורייתא מכירה כהאי גוונא"⁹.

אלא שלדבריו הדברים אמורים כל עוד מעשה הקנין הפורמלי נעשה בצורה תקינה וכל עוד המוכר והקונה התכוונו לקנות ולהקנות, ובמצב כזה הפתרון מועיל. ועל כן "יש להזהיר המוכר והקונה שיכוונו להקנות ולקנות ולא יעשו מצוות אנשים מלומדה"¹⁰.

גם אדמו"ר הצמח צדק האריך להוכיח שאין מכירת חמץ בכלל הערמה¹¹: "הכא שזהו דרך מקח וממכר, אין ההערמה ניכרת". כלומר, העובדה שמכירת חמץ מתבצעת במסגרת התהליך הסטנדרטי של מקח וממכר, הרי זו מכירה לכל דבר ועניין.

ומוסיף אדמו"ר הצמח צדק, שהדברים אמורים במיוחד לנוכח תקנתו של אדמו"ר הזקן לבצע את המכירה באמצעות ה'ערב קבלן': "ועוד יש לומר ועיקר, דאחר שאדמו"ר הגאון זצ"ל הצריך להיות עוד יהודי ערב קבלן עבור האיני יהודי הקונה, ועל-ידי זה היהודי המוכר בטוח במעותיו, אם כן אף שהאיני יהודי הקונה הוא עני אין זה הערמה".

אם כן, הביטחון והוודאות של המוכר בכך שהוא לא יפסיד מאומה בעקבות המהלך, כי יש מי שערב על כספו שמגיע לו מן המכירה, מחזקת מאוד את תוקפה של המכירה.

מה הדין אם המוכר משתמש בחמץ?

אלא שכאן נשאלת השאלה לגבי מכירת חמץ על-ידי מי שעשוי חלילה להשתמש בחמץ באמצע פסח, במיוחד לפי מה שהוזכר שלכוונת המוכר יש משמעות לגבי עצם המכירה?

והנה שיטת השדי חמד¹² בזה היא, שהמשתמש בחמץ בפסח אחר שמכרו לגוי – הרי הוא מוכיח במעשיו שלא הייתה כל כוונה למכור באמת את החמץ, והרי זה מבטל את המכירה. וכן כתב המהר"ם שיק¹³ ועוד פוסקים¹⁴.

6. סדר מכירת חמץ. וראה במבוא שם עמ' 18.
7. ראה בהרחבה משפט המכירה עמ' תעו ואילך.
8. שו"ת חתם סופר יו"ד סי' שי.
9. שו"ת עונג יום טוב או"ח סי' כח.
10. עונג יום טוב שם.
11. שו"ת צמח צדק או"ח סי' מח.
12. מערכת חמץ ומצה סי' טו אות לה.
13. או"ח סי' רה.
14. ראה תשובות והנהגות ח"א סי' רפח ועוד.

15. ראה שו"ת אבן יקרה סי' קפט. שו"ת שואל ומשיב תניא ח"ב סי' עו. שו"ת קרן לדוד סי' קכג.
16. חו"מ סי' קפט.
17. וכן כתבו עוד פוסקים רבים: ראה שו"ת דברי חיים ח"ב סי' מו. שו"ת אגרות משה ח"א סי' קמט. וראה מה שהקשה על שיטת השדי חמד בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' נה, ולדבריו גם השדי חמד לא כתב כן אלא למיגדר מילתא.
18. סי' תמח סי"ג.
19. אגרות קודש ח"ט עמ' רמו.

האם יש הגבלת גובה לבניית בית פרטי?

מאת הרב אליהו קירשנבוים שליט"א
דיין בבית דין צדק נכר חב"ד

וכלשון השולחן ערוך, שבית הכנסת צריך להיות "גבוה מכל בתי העיר שמשמשים בהם, לאפוקי בירניות ומגדלים שאין משמשים בהם": דין זה הקשור לגובה הבנין של בית הכנסת, מטרתו למנוע הקמת מבנה לצורך שימוש חולין במפלס גבוה יותר ממבנה בית הכנסת; אולם מבנה שאינו מיועד לשימוש חולין, כמו מגדל העשוי לשמירת העיר או לנוי עבודה ולא לצורך חולין של אדם פרטי – אינו אסור.⁵

ומקור דין זה הוא בגמרא שבת⁶, שם נאמר ש"כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף כו' שנאמר, 'לרומם בית אלו קינו'".

ובמהשך הגמרא שם נאמר: "אמר רב אשי, אנא עבדי למתא מחסיא דלא חרבא". והיינו שרב אשי, שהיה ראש הישיבה במתא מחסיא⁷, מנע מבני העיר "מלהגביה בתייהם יותר מבית הכנסת"⁸, ובכך הציל את העיר מלחרב.

'גברא' ו'חפצא'

ב. ואולי ניתן לומר, שהגדרת ההבדל בין שני הדינים היא כך:

הדין הראשון, השייך למיקום בית הכנסת במקום הגבוה בעיר, קשור בעיקר לכבוד בית הכנסת; ואילו הדין השני, השייך למבנה בית הכנסת באופן שגגו הוא הגבוה ביותר בעיר, וממילא אין לבנות בנין לשימוש פרטי של חולין במפלס הגבוה מבית הכנסת, קשור בעיקר לאיסור על האדם לבנות את בית הכנסת⁹.

ויש לדייק זאת בלשון ההגהות מיימוניות¹⁰, וז"ל: "פירש

ישנה הלכה פסוקה בשולחן ערוך באשר לגובהם של הבתים הפרטיים.

בפוסקים מצינו ביאורים שונים, התלויים בהבנת גדרה של הלכה זו, מדוע לא מצינו שנוהרים בקיומה בדורות האחרונים.

במאמר דלהלן מסוכמים בתמציתיות עיקרי הדברים, אשר ייתכן והם מוגלים את ה"אורה זו תורה" שבבקשת הרבי בקשר לאופי הבנייה בכפר חב"ד, נחלתם של רבותינו נשיאנו באה"ק.

א. ברמב"ם הל' תפלה¹ כתב: "כשבונין בית כנסת אין בונין אותה אלא בגבהה של עיר, שנאמר 'בראש הומיות תקרא'. ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר 'ולרומם את בית אלקינו'".

וכעין זה נפסק להלכה בשולחן ערוך²: "אין בונים בית הכנסת אלא בגבהה של עיר. ומגביהין אותו עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשמשים בהם, לאפוקי בירניות ומגדלים שאין משמשים בהם".

ומהדברים נראה, שבהגדרת דין זה שני פרטים ושני עניינים:

א) המיקום בו קובעים את בנין בית הכנסת: בכדי להראות את כבודו ותפארתו של בית הכנסת, יש לבנותו במקום הגבוה ביותר בעיר. דבר זה מסמל ומבטא את חשיבותו ויוקרו של בית הכנסת, שהוא מקום מיועד לתפילה לה' ולהשראת קדושתו בו, בעיני תושבי העיר³. ומקור דין זה הוא בתוספתא⁴.

ב) גוף בניינו של בית הכנסת: מחמת חשיבותו של בית הכנסת כאמור, צריך לבנות אותו באופן כזה שהוא יהיה הבנין הגבוה ביותר בעיר, באופן שלא יהיה מבנה המיועד לתשימש חולין של שאר תושבי העיר בגובה רם יותר מגובה בנין בית הכנסת.

1. פרק יא הלכה ב.

2. או"ח סי' קנ"ב.

3. בפוסקים דנו אודות מצב בו המיקום הגבוה הוא על חשבון הנגישות של בני העיר אל בית הכנסת, מה עדיף. ואכ"מ. וראה משנת יוסף הלכות בית כנסת ס"א.

4. מגילה פ"ג הי"ד.

5. שבת יא, א.

6. פירש"י שם.

7. פירש"י שם.

8. ראה גם ערוך השולחן סי' קנ"ד.

9. לפרק יא הלכה ב.

קיום הדין בזמנינו

ד. והנה, בנוגע לקיומם בפועל של דינים אלו בזמן הזה, כתב במגן אברהם¹⁷: "צ"ע דעכשיו אין נזהרין בזה. ונראה לי, דכיון דיש אימת העכו"ם אין רשאי להגביה כל כך. ואם תאמר נשפיל בתינו, ויש לומר, דכיון דיש הרבה בתי עכו"ם בעיר שגבוהים מבית הכנסת, אם כן בלאו הכי ליכא היכרא לבית הכנסת. כן נראה לי לדחוק ליישב המנהג. וכן כתב בכנסת הגדולה".

כלומר, הסיבה לכך שזה דורות רבים, כמעט ואינו מצוי שמקיימים דינים אלו בפועל, היא מפני שבלאו הכי מציאות זו שבית הכנסת יהיה הבית הגבוה ביותר מכל מבני תשמישי החולין של העיר אינה מתקיימת בפועל, מחמת התושבים הנוכחים של העיר שמגביהים בתייהם מגג בית הכנסת; וכיוון ש"בלאו הכי ליכא היכרא לבית הכנסת", על כן גם על בני העיר היהודים לא נאסר להגביה בתייהם הפרטיים למעלה מגג בית הכנסת¹⁸.

[ולכאורה זו הסיבה שלא מצינו עיסוק נרחב כל כך בדינים אלו בספרי הפוסקים, כיוון שלא מצוי שיוכלו לקיימם מחמת שבלאו הכי העניין אינו מתקיים].

שינוי סגנון הבניה

ה. ביאור נוסף מצינו מדוע בשיטת הבניה הרווחת כיום לא מצינו שיקפידו על דין זה. והוא על-פי דברי המאירי¹⁹ הסובר, שכאשר "סיבת הגבהתו (של גג הדירה הפרטית) אינה דרך שררה אלא להרבותה בדירורים ועליות", "אין מניעה כלל".

וכתב בשו"ת ישועת משה²⁰, לבאר טעמו ונימוקו, ועל-פי זה ביאר טעם נוסף מדוע צורת הבניה כיום אין בה משום איסור זה, וז"ל:

"ואפשר לענ"ד להסביר ולומר, דאיסור זה לא נאמר אלא אם בונה אולם או היכל אחד גבוה מרצפת הארץ עד התקרה למעלה, דומיא לבית הכנסת שבפנים גובה אחד לו, לא מחולק בתוכו לדיוטות וקומות נפרדות, שבזה מרום ומפאר דירתו והיכלו הפרטי על היכל בית השי"ת;

"אבל בבתיים רב הקומות שלנו, שהדירות רק קומה אחת להן ומצומצמות בגובהן רק להכרחיות, שכל עצמם לא באו אלא לרגלי היוקר והצמצום בשטח אדמת המגרש לכן בונים דירה אחת על גבי חברתה בית על גבי בית.

"... אין בזה משום כל עיר שגגותיה וכו' כיוון שאין זה גג של בית אחד הגדול וגבוה מגג בית הכנסת, אלא גג של בתים רבים שמחמת עוני בקרקע וצפיפות בשטח הבניה הוקמו לא במרחב השטח אלא ברומו, וכל אחד בחדרו ובביתו פנימה נמוך ושפל הוא בהרבה מגובה ביהכ"נ שבעירו, וגם המסתכל מבחוץ רואה שאין זה ארמון גבוה מביהכ"נ אלא בנין רב קומות בלבד".

כלומר: לשיטתו עיקר הדגש בדין זה אינו על גובה בית הכנסת ביחס לשאר בתי העיר על מדידת גובה פני הים, אלא על גובה גוף היכלו, מקרקעו עד לגגו, שגובה זה צריך להיות יותר מכל בתי העיר.

אולם בכף החיים²¹ כתב, שדעת רוב הפוסקים אינה כדעת המאירי.

17. סי' קנ סק"ב. וכן כתב במשנ"ב סק"ה בשם האחרונים.

18. ומדבריו משמע להדיא, שכאשר בלאו הכי "ליכא היכרא לבית הכנסת", אין איסור בעצם ההשתמשות לענייני חולין למעלה מגובה בית הכנסת. ובמכ"ש מההיתר לבנות למעלה מגובה זה.

19. על הסוגיא במסכת שבת שם.

20. ח"א סי' כו. להרב יהושע משה אהרונסון זצ"ל מפתח תקוה.

21. סי' קנ סקכ"א.

רבינו תם, דוקא כעין גגותיהן שהיו שוין ומשתמשין בהן ויש בזיון שמשמשין למעלה מבית הכנסת, אבל גגותינו שאין עשוין להשתמש בהן... מתיר".

[ויש להעיר, שבגדר שמירת בית המקדש מבאר הרב"י שני פרטים: א) דין הקשור לחפצא של המקדש - השמירה פועלת כבוד בגוף בית המקדש - "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים"; ב) דין בגברא - זהו חיוב ומצוה על הכהנים והלוויים לשמור על המקדש, הן מפני כבודו והן למנוע כניסתם של זרים אליו].

דיני בניה

ג. והנה, למרות שדין בניית בית הכנסת כמבנה הגבוה מכל גגות העיר קשור במניעת הביזיון הנעשה מחמת השימוש הפרטי לחולין גבוה ממפלס בית הכנסת, מכל מקום נראה ברור, שאין כוונת דין זה לאסור את עצם ההשתמשות בפועל של תשמישי חולין במפלס גבוה יותר מגג בית הכנסת, אלא דין זה אמור בנוגע לבניית המקום הראוי לשימוש זה.

כלומר: גם אם בפועל לא ישתמש האדם שימוש פרטי של חולין בקומה הגבוהה מגג בית הכנסת, יש איסור לבנות קומה זו המיועדת לתשמיש חולין; ומאידך גיסא, אם כבר נבנית קומה זו (על-ידי נכרי לדוגמה) - אין איסור לעשות את השימוש בפועל בקומה זו; וכל מהותו של הדין האמור אינו אלא בנוגע לצורת בניית בית הכנסת²²:

כאשר בונים בית כנסת, בנייתו צריכה להיות באופן שהוא יהיה המבנה הגבוה מכל בתי העיר; וממילא נגזר מכך איסור לבנות בתים פרטיים מעל גובה גג בית הכנסת (ויתירה מזו: המחבר בשו"ע מביא, ש"מי שהגביה ביתו יותר מבית הכנסת - יש אומרים שכופין אותו להשפילו"²³); אך מכל מקום, אין ללמוד מכך איסור השתמשות בפועל במפלס הגבוה מבית הכנסת²⁴.

[על-פי זה מובנים היטב דברי רבי חיים פאלאג'י²⁵, שהאיסור לבנות מעל גובה גג בית הכנסת אינו אלא לדירות פרטיות, אולם בית לימוד מותר לבנותו מעל גובה בית הכנסת²⁶.

ובלשונו: "דכל עיקר הקפידא אינו אלא מדכתיב לרומם את בית אלוקינו". ולכן כל בניין הנחשב "כבית אלוקינו" יכול להיות גבוה יותר מגג בית הכנסת, ואין זה סותר את כבוד שמים].

11. לקוטי שיחות ח"ג עמ' 58.

12. ראה גם שו"ת זיכרון יהודה ח"א סי' נט.

13. סי' קנ ס"ג. ולא הביא דעה חולקת. והוא מהרא"ש בשבת שם (סי' כג), הובא בטור סי' קנ.

14. ולא אשתמיט בשום מקום בשו"ע איסור לעשות תשמיש חולין גבוה מגג בית הכנסת בכל רחבי העיר. וגם בעליית בית הכנסת עצמו, שיש איסור לעשות בה תשמיש של גנאי - אין זה אלא מחמת הספק שמא עליית בית הכנסת נתקדשה גם כן - ראה שו"ע סי' קנא סי"ב ובנו"כ שם.

(אך ראה בערוך השולחן סי' קנ ס"ד ובסי' קנא ס"ז, ש"אסור בכל העיר להשתמש במקום גבוה" (וראה גם מה שהביא בשו"ת זיכרון יהודה שם). אבל לכאורה חידוש גדול מאוד הוא).

ויש להוכיח כן גם מדברי הריטב"א בסוגיא בשבת שם, שאם בתי העיר נבנו במקום גבוה ובית הכנסת במקום נמוך, לא נאמר הדין בנוגע לגובה גג בית הכנסת, עיי"ש.

וכן מוכח מדברי ההגהות מיימוניות שם, הובאו הדברים ברמ"א בסי' קנ ס"ג, ש"אם עשה בנין גבוה יותר בקרן אחד מבית הכנסת סגי בכך". מדבר זה משמע, שהנידון אינו אלא בנוגע לצורת הבנייה החשובה הראויה לבית הכנסת, הצריכה לבוא לידי ביטוי גם בגובהו הגשמי.

וכן מוכח מדברי המגן אברהם המובאים להלן בנוגע לדינים אלו בזמן הזה, ראה להלן.

15. שו"ת לב חיים ח"ג סי' מ.

16. ולהעיר מדעת הרמ"א בסי' קנא ס"א, שבבית המדרש מותר לתלמידים לאכול ולשתות, ולעשות שאר תשמישיהם, אפילו "שלא מדוחק" כי הוא כמו ביתם, בשונה מבית הכנסת.

חידושו של השפת אמת בסוגיא

ו. בכללות סוגיא זו, ישנם כמה חידושים מיוחדים וחשובים של השפת אמת²², ומהם:

בעיר שיש בה בית כנסת אחד הגבוה יותר מבתי העיר כולה, שוב אין קפידא בכך שישנם בתי כנסת אחרים בעיר שגגותיהם נמוכים מגגות הבתים הפרטיים שבעיר.

עוד חידש השפת אמת, שדין זה, שגג בית הכנסת צריך להיות גבוה מכל גגות העיר, אמור רק כלפי רוב גגות העיר, אולם אם מיעוט מהם גבוה יותר – אין לחוש לזה.

ומכל מקום, כתב השפת אמת שגם לפי זה, על כל אדם פרטי הבא לבנות דירתו, חל איסור לבנות גג דירתו גבוה יותר מגג בית הכנסת, כיוון שאם כל אחד יאמר שהוא מהמיעוט – בסופו של דבר רוב הגגות יהיו גבוהים יותר²³.

גובה של עיר

על-אף שבמציאות בפועל כמעט ולא מצוי ביישובי בתי ישראל, גם בארץ ישראל, שיוכלו לקיים דין זה מהטעם שנתבאר לעיל בשם המגן אברהם (שהרי תכניות הבנייה הנעשות על-ידי הרשויות מתכננות את כלל מבנה הערים שלא על-פי דינים אלו; וכאשר בלאו הכי יש בניינים גבוהים יותר מבית הכנסת ואין היכר לחשיבותו בגובהו – שוב אין חובה על כל אדם בפרט להנמיך דירתו);

מכל מקום זכינו ובכפר חב"ד, שהוא יישוב בפני עצמו, המהווה נחלה של רבותינו נשיאינו בארץ הקודש, מתקיים בפועל דין חשוב זה.

המציאות בכפר חב"ד היא, שלכל הפחות בית כנסת אחד והמיוחד, הוא בית אגודת חסידי חב"ד – 770, שהוא גם בית כנסת וגם בית מדרש, הוא גם נבנה "בגובהה של עיר", במקום הגבוה ביותר בשטח הכפר²⁴, וגם גגו גבוה מכל הבתים הפרטיים ביישוב זה.

1. מעונשו החמור מאוד של העובר על דין זה (כמבואר בגמרא שבת שם, הובא לעיל ס"א), ניתן ללמוד על גודל חשיבותו. ולהעיר מתניא פרק כד: "לפי ערך וחילוקי בחינת הפגם... כך הם חילוקי המירוק והעונש".
2. מהרב מנחם הכהן ש"י לרר, שכיהן כיו"ר הוועד הגשמי במשך שנים רבות, כולל בעת בניית 770, שמעתי, שהרבי היה מעורב מאוד בעניין מיקומו של בנין זה, והיו על כך כמה חילופי מכתבים עד שמקום זה אושר ע"י הרבי.

בית הכנסת "בגובהה של עיר"

סיכום פרטי הדין למעשה:

- כאשר בונים בית כנסת, יש לבנותו במקום הגבוה ביותר בעיר.
- גג בית הכנסת צריך להיות גבוה יותר מכל גגות העיר.
- מדברי הראשונים בסוגיא עולה, שדין זה שייך לאופן בניית בית הכנסת ובתי העיר, ואין זה קשור לשימוש של חולין בפועל בגובה מסוים, וכן נראה דעת רוב הפוסקים. אך יש פוסקים שסברו, שאין לעשות תשמיש חולין מעל גובה בית הכנסת.
- לדעת רבי חיים פאלאג'י, בית מדרש יכול להיות גבוה מגג בית כנסת.
- לדעת המגן אברהם, כאשר דין זה נפרץ על-ידי תושבי העיר האחרים (כגון גויים), שוב אין חובה על התושבים האחרים לקיימו כי "בלאו הכי ליכא היכירא" לחשיבותו של בית הכנסת בגובהו. וכן דעת רוב האחרונים.
- יש מהאחרונים שכתב, שכאשר בניית הדירות הפרטיות לגובה אינה לשם חשיבות, אלא מחמת דוחק המקום – אין בכך איסור מעיקרא. אך רוב הפוסקים אינם סוברים כך.
- לדעת השפת אמת, כאשר רוב בתי העיר נמוכים מבית הכנסת, הדבר מספיק. אך למרות זאת, על כל אדם בפרט חל האיסור להגביה דירתו הפרטית מעל בית הכנסת.
- לדעת השפת אמת, מספיק שבית כנסת אחד, מתוך כלל בתי הכנסת שבעיר, יהיה גבוה מהבתים הפרטיים; ואזי אין איסור להגביה הדירה הפרטית מבתי כנסת האחרים שבעיר.

22. על סוגיית הגמרא בשבת שם.

23. ומדבריו אלו, ומכלל דבריו שם, מוכח להדיא, שכללות איסור זה אינו אלא בנוגע לאופן בניית בתי העיר ובית הכנסת שבו, ואין זה קשור כלל לאיסור תשמיש חולין במפלס גובה מסוים, כמבואר לעיל.

ייחודו של כפר חב"ד

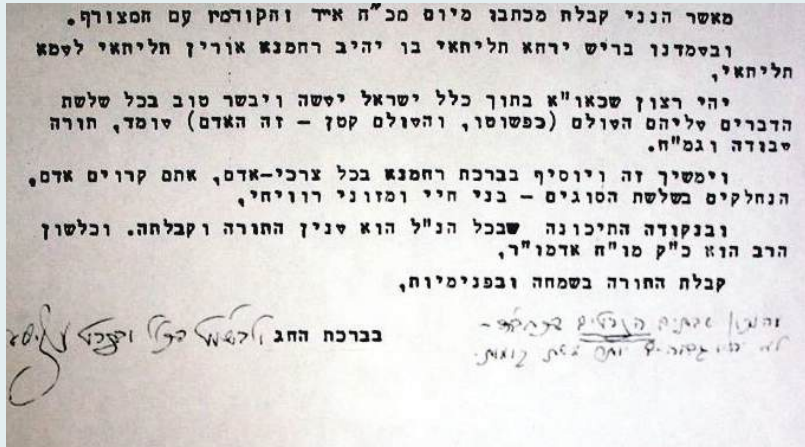
הגבלת גובה

בהקשר זה, יש לציין פרט נוסף הקשור לצורת מבנה הבתים בכפר חב"ד, והוא – בקשת הרבי בגוף כתב יד קודשו: "מהנכון שבתים הפרטים דכחב"ד – לא יהיו גבוהים יותר משתי קומות".

בגוף המענה לא נתפרש מהו טעם הדבר, ולע"ע לא עלה בידי למצוא מקום אחר בו פירש הרבי טעם או סיבה לבקשה זו³, ואין איתנו יודע עומק מחשבותיו וכוונת הוראותיו הק"⁴.

אך אולי אחד הטעמים שבדבר הוא – תוכנם של הדינים האמורים לעיל⁵:

ביישוב חשוב כמו כפר חב"ד, יישוב שכל-כולו נתייחד⁶ להיות נחלה של רבותינו נשיאינו והוא בירתה של חסידות חב"ד בארץ הקודש, רצה הרבי שהוא יהיה בתכלית ההידור על-פי דברי חז"ל ופסקי השו"ע, וכפי הראוי ליישוב של יהודים שומרי מצוות בהידור, שבו גג "בית אלוקינו" שביישוב הוא הגבוה

ביותר⁷ מכל שאר "בתים הפרטים"⁸.

ואיך שלא יהיה הפשט בכוונת דבריו הק', המציאות בפועל היא, שבקשתו זו של הרבי⁹, יצרה מצב מיוחד זה שבו לכל אורך שנות קיומו של כפר חב"ד, גג בית הכנסת המרכזי שבו היה גבוה מגגות הבתים הפרטיים; ומשנת תשמ"ו ואילך – בית הכנסת החשוב שבו ממקם בגובהה של עיר כפשוטו ממשי¹⁰.

3. בספר כפר חב"ד (בעריכת הרב אברהם שמואל בוקיעט ע"ה) ח"ב עמ' רסז, מופיע מכתב מתאריך א מנ"א תש"כ, ח"ל:

"לכתבו אודות הבנינים, כמדומה שלא כתבתי הוראה בהנוגע לשתי קומות או קומה אחת. ובכגון דא כתבתי כמה פעמים שבכוה צריך להתייעץ ולהחליט על אתר. כן מובן וגם פשוט, וכתבתי בפירוש, שצריך לבנות הבתים במספר המקסימלי". אך לכאורה אין זה מבאר, כמו גם שאין זה סותר, את המענה המובא בפנים.

(בדרך אגב, מכתב זה לא נמצא באגרות קודש בתאריך האמור, אך מאידך בתאריך זה מופיע מכתב אחר לועד כפר חב"ד בקשר לבניית "בניני המרוקאנים", ו"הבנינים לאנשי המקצוע" שהם "לא פחות משה", ו"בניני השכון אשר בכפר חב"ד (לא פחות מארבעים)". וסביר שיש קשר בין הנידונים בשני המכתבים).

4. כתב-יד זה נכתב על גבי מכתב להרב זושא ולימובסקי מר"ח סיון תשכ"ב, ולע"ע לא הצלחתי לברר מהו הרקע לדברים ובהקשר למה הם נכתבו. השערות שונות הועלו במשך השנים בקשר לנושא זה.

ומהמשפיע וחבר ועד הרוחני הוותיק דכפר חב"ד, הרב שניאור זלמן גופין שליט"א שמעתי, שההבנה הרווחת במשך השנים הייתה, שדבר זה קשור לרצון הרבי שכפר חב"ד יהיה יישוב בעל צביון של כפר.

(כמה פעמים הדגיש הרבי את התואר "כפר" שניתן לכפר חב"ד ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, ובהתוועדות פורים תשכ"ו אף הסביר את תוכן הדברים ברוחניות).

כעין דברים אלו אומר גם הרב מנחם הכהן שי' לרר, המוסיף ומספר, שבהזדמנות מסוימת (עשרות שנים לאחר המענה האמור מתשכ"ב) הועברו אל הרבי גיליונות פרוטקול של הועד, בהם נכתב על מאמצי הועד להשגת תב"ע לתוספת בניה בכפר הכוללת בניינים שאינם רבי קומות, כרצון הרבי, והרבי לא העיר על כך כלום.

אך לדבריו, במשך השנים לא שמעו מהרבי עצמו ביאור או נימוק הקשור לבקשה זו.

5. מלשון הרבי "לא יהיו גבוהים" משמע להדיא, שאין זה עניין במספר קומות, אלא שיעור בגובה הבתים.

6. בשונה משכונות חב"דיות אחרות, שהן חלק מעיר אחרת.

7. למייטב הידיעה, בשנת תשכ"ב, שנת כתיבת הדברים, בית הכנסת היחיד בכפר חב"ד היה בית כנסת 'המרכזי' שגובהו כשתי קומות.

8. הדגש בתיבות "בתים הפרטים" שבדברי הרבי, הוא לכאורה לאפוקי מבני ציבור. ואכן, לאורך השנים, כמה מבני ציבור בודדים, השייכים בדרך כלל למוסדות חינוך ולימוד תורה שבכפר חב"ד, נבנו גבוהים יותר משתי קומות.

ואולי יש להטעים דבר זה על-פי דברי רבי חיים פאלאג'י האמורים, שבית לימוד יכול להיות גבוה מגג בית הכנסת. ואולי י"ל (בדוחק עכ"פ) שכלל המבנים השייכים לבית לימוד, מבנים שניתן לבנותם מכספי צדקה הניתנת ללימוד תורה של תלמידים, בנייתם בגובה יותר מבית הכנסת אינה סותרת את הציווי "לרומם בית אלוקינו", וק"ל.

ובכל אופן, לפי דברי השפת אמת האמורים, שהדין אמור כלפי רוב בתי העיר, הדברים מובנים היטב.

עוד יש להעיר, שאם אכן זהו טעמה של הוראת הרבי האמורה משנת תשכ"ב, יש מקום לדון לגבי כמה מאפשרויות גובה הבנייה של הבניינים והבתים הפרטיים שבכפר חב"ד כיום, ואכמ"ל.

ומהרב בנימין שי' ליפשיץ, שכהן כיו"ר הועד הגשמי במשך כו"כ שנים, שמעתי, שהרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה, רבו של כפר חב"ד, התיר באופנים מסוימים לבנות מעל קומה שניה. ואולי גם נימוק זה עמד לנגד עיניו.

9. וראה לעיל ס"א, דברי רב אשי בנוגע למתא מחסיא.

10. יש לציין, שבכמה וכמה דברים מציינו בהנהגתו הק' של הרבי, שהוראות ואמירות שונות, שבמבט שטחי לא הובנו ולא נודע טעמן ועניינן, ברבות הזמן או לאחר עיון – נתגלה כיצד יש בהן עומק מיוחד על-פי תורה.

הודעה לציבור

תזכורות בעניין עירוב תחומין

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א
מו"צ ודיין בבית דין צדק, ואחראי עירובין כפר חב"ד

יציאה מכפר חב"ד

על סמך עירוב נפרד לכל יום

א. כפי שביארנו בעבר (גיליון 'מבית הוראה' מס' 5), ההליכה מכפר חב"ד א' לאסוף הרופא מורכבת יותר מהרגיל, וההיתר לעשות זאת הוא רק בתנאים ואופנים מסוימים, וצריך להיעשות על-פי נוסח מסוים דווקא. כיוון שקשה מאוד שהדבר יתבצע כהלכתו, הנני מסדר עירוב תחומין לכל הפונה אלי לפני שבת או חג לצורך ההליכה לאסוף הרופא.

ב. לאור זאת, המעוניין לסמוך על העירוב תחומין שסודר על-ידינו לצורך ההליכה בשבת או בחג מכפר חב"ד א' לאסוף הרופא, עליו למנות שליחות מערב שבת לשם כך. מינוי שליחות זה נוגע למהות סידור העירוב באופן המועיל.

ג. כאשר ישנה קביעות ששבת וחג סמוכים זה לזה, כמו ביו"ט ראשון של פסח בשנה זו (תשפ"א), כיוון שהם שני ימים נפרדים, באופן עקרוני יכול אדם להניח עירוב תחומין רק עבור יום אחד ולקנות שבתו לאותו יום במקום הנחת העירוב, וכיום השני הרי הוא כאילו לא הניח עירוב תחומין כלל, והרי הוא כשאר בני עירו.

ד. בהלכה זו יש כמה פרטים נוספים שאין כאן המקום להאריך בהם, אך נביא להלן דוגמה מעשית שיכולה להיות משמעותית עבור חלק מהתושבים:

מי שמינה שליחות לסדר עבורו עירוב תחומין לצורך הליכה בשבת לאסוף הרופא, ורוצה ללכת בליל הסדר או למחרת ביום להתארח בכפר חב"ד ב', יכול הוא להחליט שממנה הוא שליחות לסדר לו עירוב תחומין רק ליום הראשון, שבת; ואילו ביום השני, בחג, הרי הוא כשאר תושבי כפר חב"ד א' שלא הניחו עירוב תחומין.

וזאת בתנאי שישנה בסוף היום הראשון, שבת, בכפר חב"ד א' עד צאת הכוכבים.

ועל-ידי כך יוכל ללכת בחג לכל תחום כפר חב"ד, הכולל את כפר חב"ד ב', ואף החלק הקרוב של אחיעזר.

ה. אך לא ניתן לעשות את ההיפך: לסדר עירוב לצורך ההליכה מכפר חב"ד א' לאסוף הרופא רק עבור היום השני, החג, ולהיחשב ביום השבת שלפניו כתושב כפר חב"ד א' שלא הניח עירוב.

ועל כן מי שבדעתו ללכת לאסוף הרופא במהלך החג, עליו למנות שליחות לסדר עבורו עירוב תחומין לשני הימים, ובשני ימים אלה אינו יכול ללכת לכל ישוב אחר שמחוץ לכפר חב"ד, אפילו לא לכפר חב"ד ב'.

[באופן עקרוני אדם יכול לסדר שני עירובי תחומין, ולסמוך בכל אחד משני הימים על עירוב אחד מהם¹. אך מצד תנאי השטח של כפר חב"ד לא ניתן לבצע זאת מבחינה מעשית, ויסוד הדבר קשור להלכה הדורשת שתהיה אפשרות מבחינה הלכתית להגיע לכל אחד משני העירובין שמניח כבר ביום הראשון², ובנידון דידן זה לא אפשרי].

תמונת מתחם אסף הרופא. מי שסומך על העירוב תחומין הסטנדרטי שעשינו, אינו יכול ללכת בכביש הראשי (השמאלי) שבתוך מתחם אסף הרופא מעבר לקו האדום, ובודאי שאינו יכול ללכת למחלקות ו' ח', כנראה בתמונה.

עירוב תחומין לילדים

1. ילדים מגיל 6 עד גיל מצוות (בנים עד 13 ובנות עד 12) ההולכים לאסוף הרופא ביו"ט, צריכים שישדרו עירוב תחומין עבורם.

ילדים עד גיל 4 תחומם הוא כתחום אימהותיהם. אם סודר עבור האמא עירוב תחומין – גם הם יכולים ללכת, אפילו אם היא עצמה אינה הולכת בפועל.

ילדים בין גילאי 4-6 צריכים עירוב גם עבור אימהותיהם וגם עבור עצמם באמצעות אביהם³.

טלטול חפצים

ז. כידוע, עירוב תחומין אינו מתיר לטלטל שום חפץ בשבת. לכן ההולכים בשבת לאסוף הרופא, צריכים בעודם בתוך אזור הבתים של כפר חב"ד, לוודא שאין להם שום חפץ ביד או בכיס.

ח. אף שביו"ט הטלטול מותר לצורך היום, מכל מקום החפצים היוצאים עם האדם מחוץ לתחום על סמך העירוב תחומין, צריכים להיות שייכים לאדם המכוון לקנות שבתה על-יד העירוב.

ט. חפצים השייכים לאדם אחר, כגון: סידור/טלית/מצות/הגדה/מאכלים וכל כיו"ב, לא יוכל הזוכה בעירוב תחומין לקחת עמו על סמך העירוב שזכה לעצמו.

י. אמנם אם האדם הקונה שבתה באמצעות עירובו שאל את החפץ מבעליו לפני שבת או יו"ט – יוכל לצאת איתם לדרך על סמך העירוב תחומין שזכה לעצמו⁴.

עירוב תחומין למחלקות פנימית ו, ח, ט.

יא.. כפי שהתפרסם בעבר (גיליון 'מבית ההוראה' מס' 6), מחלקות פנימית ו', ח' וט' של בית הרפואה אסף הרופא הינם מחוץ לתחום עירוב תחומין הסטנדרטי שסודר עבור ההולכים לאסוף הרופא – ראה תמונה.

למעוניינים ללכת למחלקות אלו, ניתן להסדיר עירוב תחומין מיוחד, אך יש לפנות לצורך כך מבעוד מועד (עדיף לפני יום שישי).

3. ראה שו"ע סי' תיד ובמשנ"ב שם.
4. ראה שו"ע ר סי' שצז וסי"א.

1. מלבד שני ימי ר"ה הנחשבים כיום אחד ארוך.
2. צריך שיהיה ניתן להגיע למזון העירוב ולאכול ממנו בעוד יום, אף שקניית השבתה היא בתחילת היום השני.

המעוניין שישדרו עבורו עירוב תחומין לצורך ההליכה אל מחוץ לכפר חב"ד במהלך שבת או החג, יפנה אלי בטלפון מס' 058-32-00-748 לפני כניסת השבת.

ירושת הבת

מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א
דיין בבית דין צדק כפר חב"ד

המנהג הוא נושא.

על טענה זו, כתב הרשב"א דברים נחרצים ותקיפים: "לנהוג כן מפני שהוא משפט העכו"ם אסור, וזהו שהזהירה התורה לפנייהם ולא לפני העכו"ם. ואם עתה יוסיפו לחטוא לעקור נחלה, הסומך על משענת קנה רצוץ זה ועושה אלה - מפיל חומות התורה. וכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא"⁵.

והדברים הובאו גם להלכה בדברי הרמ"א שכתב וז"ל⁶: "לא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך, או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עכו"ם, דאם כן בטלו כל דיני ישראל"⁷.

מדברים אלו עולה ברור, שאין כל תוקף לחוקים האזרחיים או דיני הערכאות בהלכות ירושה⁸, משום ש"דינא דמלכותא דינא" לא נאמר במקום שיש הוראות וחוקים ברורים של התורה כיצד לנהוג. ורק במקום שאין ציוויים של תורה, והדבר קשור לטובת המלך או תיקון לבני המדינה - אזי לחוקי המלך יש תוקף על-פי דין תורה.

לפיכך, בת התובעת לקבל חלק בין הבנים ופועלת להשגת ממון זה באמצעות חוקי המדינה או הערכאות - הממון גזול⁹ בידה¹⁰.

[עוד יש לציין, שאין לעשות אפילו תקנת חכמים שהבת תירש כמו הבן, כמו שהאריכו בעניין הפוסקים במשך הדורות.

5. ובשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' קכ כתב על מי שרוצה להוציא מהירוש על-פי תורה באמצעות ערכאות:

"ענינו חמור יותר מן הגזל והעושק והחמס, כי כל אחד מאלו אפשר שיעשה תשובה כיון שיודעים שגזלו, אבל זה חושב שזכה בדין והוא לא זכה. ודומה לאותן כ"ד דברים שמעכבין את התשובה, ומלבד זה משפיל ומפיל חומת תורתינו".

6. סי' שסט.

7. וראה באריכות בש"ך חו"מ סי' עג סקל"ט.

8. ראה בעניין זה מה שהובא בשו"ת פני משה ח"ב ס' טו.

9. במענה לאחד שכתב שאחרי פטירת אביו ואמו השאיר בן וארבע בנות, והאח והאחיות במריבה גדולה אודות הירושה, כתב הרבי, להשתדל ולשכנע (ככל הנראה גם כאלה שעלולים שלא לנהוג כך), את שני הצדדים לסכסוך, לברר מהי דעת התורה, וזאת מחמת חומרת האיטורים העלולים להיגרם ללא זאת.

10. וז"ל המענה: "להשפיע עליהם שילכו שם כולם לרב (בית דין) וישאלוהו דעת תורה בזה".

11. בשו"ת תשורת ש"י סי' קנט, דן אודות מקרה שכבר חלקו את הירושה שלא כדין, ולאחר זמן הוברר לאחת הבנות שזו חלוקה הנוגדת את ההלכה. ומסקנתו היא, שמה שנתן להם הירוש חלק בירושה אינה בגדר במתנה אלא בטעות, וייתכן שעליה להחזיר גם את הפירות של הקרקע, עיי"ש.

12. ומדבריו עולה, עד כמה חשוב **שכל עסקי חלוקת ירושה תיעשה בבית דין**, כדי שגם אם הבן יסכים לוותר ולחלק עם הבת, יידע שזה ויתור וכיצד לעשות קנין כראוי, ולא ייחשב כגזל בידה ח"ו.

כידוע, על-פי דיני תורתנו הק' הבת אינה יורשת במקום שיש בנים. דבר זה מפורש בכתוב בפרשת נחלות: "ואל בני ישראל תדבר לאמר, איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו". רק כאשר אין לאב בנים, אזי מעבירים את הנחלה אל הבת.

במאמר דלהלן, נעמוד על כמה פרטים מהותיים השייכים לנושא זה²:

(א) מזה קורה במדינה שעל-פי החוקים האזרחיים הבת יורשת. האם הבת יכולה לדרוש את קיום הירושה כחוקי המדינה מצד הכלל ההלכתי הקובע ש"דינא דמלכותא דינא"³?

(ב) מהו הדין במקרה שברור לכולם שרצון האב הוא להשוות את הבת לבנים?

(ג) האם ביכולת הבת לדרוש פיצוי על הסכמתה מול הרשויות להעביר את החלק המגיע לה על-פי החוק האזרחי, לבנים, היורשים על-פי דיני התורה? ואם כן, מהו שיעור הפיצוי?

א. דינא דמלכותא בדיני ירושה

ישנה תשובה מפורסמת של הרשב"א⁴, לגבי אב שביתו נפטרה, והלך האב ותבע את חתנו בערכאות שיחזיר לו את כל הנדוניה שקיבל בעת נישואיו. וטענתו בפיו: אמנם בדיני ישראל הבעל יורש את אשתו, אולם בדיני הגויים הנדוניה חוזרת לאבי הבת שנתן את הנדוניה בעת הנישואין. והרי כל הנושא אשה על דעת

1. במדבר כז ח-יא.

2. בגיליון 'מבית ההוראה' מספר 9, הובא מאמרו של הגר"ן גולדברג זצ"ל בעניין הצורך לערוך צוואה תקפה הן על-פי הדין והן על-פי החוק האזרחי להבדיל. והנה, עיקר הנידון שם הוא בנוגע למצב בו אדם רוצה שמי שאינו יורשו על-פי דין, ככת במקום בנים, יטול חלק מנכסיו לאחר פטירתו. ונתבאר שם הדרכים כיצד לעשות זאת כראוי על-ידי כתיבת צוואה בחייו.

3. במאמר זה נעסוק במי שלא כתב צוואה התקפה על-פי דין בחייו, ולאחר פטירתו נכסיו עוברים בדרך ממילא לבניו בלבד. ועל כך נשאלות השאלות שבפנים.

4. ראה רשב"ם ב"ב נד, ב ד"ה והאמר: "כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם, דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטי, והלכך דין גמור הוא, ואין למחזיק בממון חברו על פי חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל".

5. בח"ו סי' רנד.

ועל כן, אדם הרוצה שגם ביתו תקבל חלק בנכסיו לאחר פטירתו, עליו לפנות לדיין המתמצא בדינים אלו שיערוך עבורו צוואה התקפה על-פי דין, המקנה לביתו את החלק הרצוי כבר מחייו.¹⁸

ג. פיצוי עבור חתימת הבת

לאחר כל הנ"ל, מתעוררת השאלה השלישית: מה קורה במקום שהחוק מעביר את הנכסים באופן "אוטומטי" לרשות הבת, כך שלא פעולה מצידה – הבנים אינם יכולים לקבל את החלק שלה. האם היא מחוייבת לעשות פעולה זו לצורך השבת הנכסים לרשותם בחינם, או שמא ביכולתה לדרוש עבור כך פיצוי כספי כלשהו? ובאם יכולה היא לדרוש פיצוי – מה גובה הפיצוי?

בעניין זה, ישנן שתי שיטות מרכזיות בפוסקים:

א) שיטת המהרי"ט¹⁹ היא, שהבת צריכה לחתום על העברת הנכסים לרשות הבנים חינם אין כסף. והוא מדין השבת אבידה: הירושה נחשבת כ"אבידה" של הבנים, שהם הבעלים על-פי דיני התורה.²⁰ וכדבריו פסק החתם סופר²¹, ועוד פוסקים²².

ב) שיטת מהר"י באסן היא, ש"אין הבנות חייבות לחזור ולכתוב אותו החלק על שם הבנים היורשים באמת, ואם... צריך הבן ההוא לכתוב נחלתו על שמו – הנה הוא צריך לפייס²³ את אחותו בזה". כשיטתו זו, פסקו עוד כמה מגדולי פוסקי הדורות, כגון: הדברי חיים²⁴, המהרש"ם²⁵ ועוד²⁶.

והנה, בדברי המהר"י באסן לא נתבאר מהו שיעור הפיוס. אך הפוסקים ההולכים בשיטתו דנו בנושא זה.

ובשו"ת רב פעלים²⁷ כתב (בשם הר"א אלפאנדארי²⁸ והר"ח פאלאג'י²⁹), שהוא "כמו עשרה למאה ממה שנוגע לחלקך", והיינו עשר אחוז מהחלק של כל אחד מהבנים עבורו היא חותמת ומאפשרת את העברת הנכסים לרשותו, ברשותו. והוסיף וביאר את הנימוק לתשלום זה: "דטעמו הוא מתורת שכר שכיר"³⁰.

חולק ע"כ ולדעתו אין זה קנין כלל, אלא שיש לפשר בין הצדדים. ועל כן הטוב ביותר הוא, לערוך צוואה כדין תורה, ואזי הדבר מיעיל לכו"ע.

18. ראה בהרחבה במאמר האמור מהגרז"ן גולדברג זצ"ל.
19. הובא בפני משה ח"ב סי' טו.

20. המהרש"ל (ב"ק פ"ט ס' לג) כתב כעין זה לגבי קונה הדורש כתיבת שטר מהמוכר, שדבר זה למדים מדין כופין על מדת סדום, שהרי זה דומה למצב של זה נהנה וזה לא חסר. וכן הוא בנידון דידן שהבת (כמו המוכר) אסורה להשתמש בנכס מדין גזילה. וראה גם בשו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' ריא.

21. בשו"ת חו"מ סי' קמב.

22. ראה שו"ת בית שלמה סי' קח-קט. נחלת צבי סי' רעו ס"א. שו"ת מהרי"א ז' עניול סי' כח, ועוד.

23. ראה מש"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סו"ס קי, בעניין עשיית טעדיק כדי להכריח את בעל הדין להתפשר, עיי"ש.

24. בשו"ת חו"מ ח"ב סי' ג. וז"ל "שכן נוהגים כו' שמפשרין בזה והוא כהיתר בעיני העולם בעד שכר אמירה וחתימה".

25. ראה משפט שלום סי' קפד. שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' לא. וראה גם שו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' ד. הרי בשמים ח"א סי' קכט. דברי גאונים כלל ע' אות י, שם הובאו הרבה אחרונים הסוברים כך.

26. בתשובות והנהגות ח"א סי' תתנד כתב לחלק כדלהלן: מהר"י באסן דיבר על מקרה של קרקע שהאחים רוצים לרשום על שמם בטאבו ובכך להשביח את הנכס. ועל כך סובר המהר"י באסן שהאחות אינה מחוייבת לעשות פעולה להשבת הנכס, והרי הם יכולים להשתמש בחלק ירושתם גם ללא פעולתה. ובאם רוצים שתעשה פעולה זו, עליהם לשלם לה שכר, כעין עמלת עו"ד;

אולם במקרה שבלעדי חתימתה אין לאחים גישה לשימוש בנכס כלל, כמו חשבון בנק סגור וכיו"ב, הרי זה בגדר השבת אבידה לאחים כדברי המהרי"ט, וחייבת לחתום ללא פיצוי.

27. ח"ב חו"מ סי' ט"ו.

28. אליהו רבה בשו"ת אבן העזר דך ס"ח ע"ד

29. חוקות החיים למהר"ח פאלאג'י סי' עג.

30. והר"ח פאלאג'י שם, כתב טעם נוסף לנתינת פיצוי זה: "יש בכך גדר שלא יפנו לעראות לשם קבלת צו ירושה וידונו היפך תורתנו".

ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט ז' סי' נב כתב, שתקנה כעין זו אינה סותרת את דברי הראשונים שאין לתקן תקנה לירושת הבת (כמובא לעיל), כיוון שאין גדרה של

וזאת על יסוד דברי הגמרא¹¹: "אמר רב הונא אמר רב: כל האומר תירש בת עם בת הבן, אפילו נשיא שבישראל אין שומעין לו, שאינן אלא מעשה צדוקין". ופירשו התוס' שם, שכוונת חז"ל לומר, שאף שלפעמים יש כח ביד הנשיא לעשות תקנה בדיני ממונות, מכל מקום בירושת הבת אין לעשות תקנה זו, כיוון שהוא מעשה צדוקים¹².

ב. ירושה מכוח אומדנא

והנה, גם במקרה שהבת טוענת בבירור ובהחלטיות שהאב היה רוצה שתקבל חלק בנכסיו – אין זה מועיל שתקבל חלק בנכסיו במקום שיש בנים.

וכמו שביאר הרא"ש¹³, ופסק זאת הרמ"א להלכה¹⁴, כלל יסודי בדיני אומדנא:

בכל מקום שאנו הולכים אחר אומדנא, אנו מבטלים את המעשה שנעשה מחמת האומדנא, ומחזירים את המצב לקדמותו. וכמו מי שנתן כל נכסיו בקנין כראוי על סמך הידיעה שמת בנו, ואחר כך נודע שבו חי, שאנו אומדין דעתו שאלו היה יודע שבנו קיים – לא היה נותן נכסיו לאחרים. ועל כן, כאשר בנו מגיע, אנו מבטלים את מעשה הקנין מחמת אומדן הדעת, ונשארים הנכסים בחזקתן ויירשם בנו.

אבל במצב שבו לא נעשה שום מעשה קנין, ומחמת אומדנא אנו רוצים לשנות את מצב הנכסים מכפי שזה על-פי דין תורה – הרי "בדברים שבלב לא מיעקרא נחלה דאורייתא". דגילוי דעת יש בכוחו לבטל מעשה, אבל אין בכוחו להיחשב מעשה קנין בפועל.

ועל כן, גם בנידון דידן, אף שברור שכך הוא רצון האב, אין זה מועיל להעביר הנכסים מרשות בעליהם, האחים, אל הבת.

ובשו"ת מהרשד"ם משמע¹⁵, שאפילו אם האב צויה בעל פה שהבת תירש עם הבן, אך לא עשה צוואה – לא תוכל הבת לקבל חלק בנכסיו.

יתירה מזו: גם אם שכתב בצוואתו לתת לבתו כבנו, אם הוא כתב זאת בלשון ירושה ולא עשה זאת כנותן מתנה עם פעולת קנין מחיים כדין, אין צוואתו¹⁶ מועילה להוריש לבת¹⁷.

11. בבא בתרא קטו, ב.

12. וראה במהרי"ק שורש ח, שבמקום שנהגו "להשוות הבכור והפשוט וחלק כחלק יטלו... אין במנהג זה ממש... כ"ש וכ"ש כמנהג הרע הזה שעוקר דין תורה ומבטל ירושת דין הבכור שאין ללכת אחריו חלילה ולתקן ולהנהיג דבר".

ובשו"ת הרדב"ז ח"א סי' תקמה כתב: "היכא דהתנה בהדיא לעקור דבר תורה, כגון שנהגו להשוות את הבכור או לבטל ירושה של תורה או להשוות נקבות עם הזכרים – כל כי מנהג כזה לאו כלום הוא, לפי שעוקר דבר של תורה". וראה גם בשו"ת ברכת יוסף סי' כג, ועוד.

13. שו"ת הרא"ש כלל פד סי' ד.

14. בחו"מ סי' רפא סי'. וראה בסמ"ע שם. שו"ת מהרשד"ם חו"מ סי' שמו. שו"ת אחיעזר סי' סד.

15. חו"מ סי' שמו. ושם הוכיח כן מדברי הגמ' ב"ב קמז, ב.

16. ראה רמב"ם הלכות נחלות פ"ו ה"ב: "האומר... בתי תירשני במקום שיש לו בן – לא אמר כלום", כי "אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו, ולא לעקור הירושה מן היורש".

17. יש מקום לקיים צוואה זו מדין מצוה לקיים דברי המת. וכך כתב בשו"ת אחיעזר סי' כה, וז"ל: "תמיד הייתי מפקפק על הצוואות של בריא הנעשות בעראות לאחר מיתה שאין שטר לאחר מיתה ואעפ"כ ב"ד ישראל מקיימים דבריהם וממנין אפטרופוסים לעשות כפי הכתוב בצוואה ואמרתי שזה משום מצוה דברי המת".

"ואף דבעינן הושלש מלכתחילה לכך, מ"מ כיון דמהני בעראות שיש לזה תוקף ע"פ דיני חוק המלכות, לא גרע מהושלש מתחילה לכך, אלא שלא מצאתי גילוי מפורש לכך". וראה גם בשו"ת חשב האפוד ח"ב סי' קו.

אך יש פוסקים החולקים על כך – ראה נצח ישראל סי' כ שהוכיח מהחתם סופר חו"מ סי' קמב שלא סמך על צוואות אצל עכו"ם, גם לא משום מצוה לקיים דברי המת. ובשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א סי' קד נקט שמהני מצד זהו מתנה גמורה וגמירות דעת של הנותן לתת. אך הגריש"א (במוריה – קטו עמ' קכב)

מדוע הבת אינה יורשת במקום הבן?

הגאון הרוג'צ'ובי¹ מבאר, שישנם שני אופנים-עניינים בירושה:

א) ירושה שבה היורש עומד במקום המוריש ממש, הוא נעשה כמו עצם מציאותו של המוריש כביכול. עניין זה שייך רק בבני ישראל.

ב) ירושה הנובעת מצד קירבתו של היורש אל המוריש. עניין זה שייך גם אצל אומות העולם².

הבדל זה, יוצר את ההבדל בדיני ירושה אצל ישראל, שבה הבת אינה יורשת במקום הבן, לדיני ירושה אצל אומות העולם, שאצלם הבת והבן שווים:

גם אצל ישראל הבן והבת שווים מבחינת הקירבה המשפחתית כמובן; אבל אצל ישראל מתחדש, שכאשר ישנו בן, ירושתו אינה רק מצד קירבה משפחתית, אלא מצד זה שביחס לדיני התורה הבן הופך להיות כגוף מציאותו של המוריש³, ודבר זה קיים רק בבן ולא בבת.

ולכן הבת אינה יורשת כאשר יש בן: במצב שבו הבן נעשה מציאות האב גופא כביכול, לא שייך לרשת מצד קורבה.

מה-שאינ-כן באומות העולם, שבהם מלכתחילה כל גדר הירושה, גם ירושת הבן, הוא מצד קירבת משפחה בלבד, הרי בזה הבן והבת שווים, ולכן הם יורשים בשווה.

ובלשון הרוג'צ'ובי: "גבי ישראל אמרינן דהיורש הוא כמו עצם בגדר כרעא דאבוה... ולכן בן הוי עצם", "אבל גבי בני נח ליכא עצם. משום דעצם לא משתנה, וגבי בני נח יש שינוי, דאם נתגייר פקע האב". "לכך רק מחמת קורבא, ובוזה בן ובת שווין".

מוריש את הנפש

יש להעיר, שכעין דברים אלה (בעניין ההבדל בין שני סוגי ההורשה), כתב הגה"ח הרב רפאל כהן הי"ד, הרב דריגא (ר' רפאל דער רב), בקובץ ה'תמים⁴.

ונקודת הדברים היא: הורשת ירושה בישראל אינה סתם זכייה בנכסים כמו שזה אצל אומות העולם, אלא זוהי תוצאה מכך שהמוריש "מוריש את הנפש"⁵. אלא שבזה עצמו יש הבדל בין ירושת הבן לירושת הבת:

בירושת הבת נאמר בתורה "והעברתם את נחלתו לבתו", "ופירוש 'העברה' הוא כמו העברה ממקום למקום, שהוא כמו העתקת גוף ועצמות הדבר ממקום אחד למקום אחר"; מה-שאינ-כן ירושת הבן "הוא במקום אביו ממש". וזהו תוכן תיבת "נחלה": מלשון נחל. "והוא כמו נחל מים... אשר ענינו שהוא שוה בסוף כמו בראש, ונמשך בלי הפסק והשתנות ביניהם"⁶.

(דבר זה בא לידי ביטוי בדיני התורה בכך שהבן קם תחת אביו לעבד עברי, לשדה אחוזה וליעוד; בשונה מהבת שאין עבד עברי עובד אותה, והיא אינה קמה תחת אביה לשדה אחוזה).

1. בשו"ת צפנת פענח סי' שיג.

2. יש להעיר, שהרבי מביא את ביאור זה במאמר ד"ה תורה צוה לנו תשכ"ג ומבאר על-פי חסידות, ונקודת הדברים היא - שעומק הקשר בין האב לבן המשתקפת בדיני ירושה ע"י ביאורו של הרג'צ'ובי, אינו אלא ביטוי לעוצם ההתקשרות בין הקב"ה וישראל, שהם "בנים למקום!"

3. כלומר, כאשר ישנו בן, דיני הירושה הממוניים אינם אלא ביטוי לכך שהבן נעשה עצם מציאותו של האב.

4. חוברת רביעית וחוברת שישית.

5. ולהעיר ממ"ש בחינוך מצוה ת, "שזכות היורש במוריש כאילו הגופים דבוקים זה בזה".

6. 'התמים' שם. ובוזה ביאר שם את דברי חז"ל ביבמות סב, א, שעכו"ם "לאו בני נחלה נינהו", וברש"י שם: "דבת כבן", עיי"ש.

ולדבריו, "יכולות הבנות לסרב עד שיפייסם בדמים, וסך הפיוס הוא לפי ראות עיניהם של הבית דין שבערים, ומשם הגדולים הנו"ל שמענו, שעשו השערה עשורה למאה מחלק המגיע להם".

[אך דבר זה אמור רק כאשר הבת צריכה לעשות פעולה כדי לשחרר לבנים את הממון ובלא פעולה זו אינם יכולים ליהנות ממנו; אולם במצב הפוך - שהממון ברשותם, אלא שהיא יכולה להגיש התנגדות, אסור לה לבקש פיצוי על אי-התנגדותה, ומכ"ש שאסור לה לעשות פעולה שתמנע מהם את קבלת נכסיהם על-פי דיני התורה³¹].

ולמעשה, מנהג רוב בתי הדין היום לפסוק לבת פיצוי מסוים, ובחלק מבתי הדין, כך מעדיפים לעשות לכתחילה. והרבה נהגו לתת עשר אחוז מחלקו של כל אחד מהבנים; ובמקרים מיוחדים וחריגים, ישקול בית הדין לשנות את גובה הפיצוי בהתאם לנסיבות של המקרה הספציפי שלפניו.

לסיכום:

- מדין תורה אין הבת יורשת במקום שיש בנים. ומכל מקום, מנהג בתי דין לנסות להגיע להסכמות בין הבנים והבנות על חלוקת העיזבון בצורה שגם הבנות יקבלו חלק שווה ככל הניתן. וזאת בכדי לשמור על השלום ואחדות המשפחה.
- במצב זה, בספרים וחפצי הקדושה יחלקו הבנים בלבד; ואם יש בן בכור יזכה הוא בשני חלקים בחפצים אלו.
- במקרה של אי-הסכמה, איסור חמור על הבת לפנות לבית המשפט לשם הוצאת חלקה על-פי החוק האזרחי, ויש בכך משום גזל כפשוטו. בנושא זה לא מועיל "דינא דמלכותא" ולא מנהג המדינה, כיוון שזה נוגד הלכה מפורשת בתורה.
- גם אם יש אומדנא ברורה שהאבא רצה לתת לבת, אין זה מועיל להקנות לה הנכסים.
- צוואה בכתב (ולעיתים גם בעל-פה) שלא נעשתה על-פי ההלכה, אף שאין לה תוקף להקנות הנכסים, מכל מקום, יש פוסקים הסוברים, שבמצבים מסוימים יש להשתדל לקיים דבריו. ובמקרה של אי-הסכמה יש לגשת לבית דין לבירור הדברים.
- במקרה של אי-הסכמות בין הבנים ובין הבנות, ביכולתן לדרוש פיצוי של 10% מהחלק שמקבל כל אחד מהבנים בזכות התימותן.
- על כסף מזומן או מטלטלין, וכל כיו"ב שאין צורך בחתימת הבת עבור השימוש בו - אינה יכולה לדרוש פיצוי זה.
- כדי למנוע סכסוכים ואי-נעימויות, יש להורים לכתוב צוואה מסודרת אצל דיין הבקי בהלכות אלו, כדי שרצונם יוכל להתממש כדיון, ללא ערעורים וללא סכסוכים.

תקנה זו להשוות הבת לבן בירושה, אלא רק לפשר ולפייס דעתה ולמנוע את הרצון והדחף לפנות לערכאות.
31. ראה שו"ת מנחת יצחק חו"מ ח"ב סי' צה.

פינת ההלכה

דבאירוס

אהבת אמת

מהזקן לשכב על המטה, עוד בטרם הבחין בכך מאן-דו מהצוות הרפואי. מיד אחר כך, פנה האברך אל איש הצוות הראשון שפגש ואמר לו בבהלה: "מצאתי אדם מבגד שרוע על הכביש ברחוב יפו. חייבים לבדוק אותו ולטפל בו".

הדבר עורר מהומה, ומיד נגשו אל המקום רופאים שבדקו את האדם ששוכב על המטה. הם נסו לחפש את האדם שהביא את הזקן לצרף ברור פריטים על האיש ועל מה שארע לו, אולם האברך כבר הספיק לשאת את רגליו מן המקום.

לצוות הרפואי לא נותרה בררה אלא לערוך לו בדיקות רפואיות מקיפות, וכך זכה אותו זקן לטיפול רפואי הולם.

התגובה המפתיעה

מבית הרפואה, נסע האברך ישירות אל ביתו של הרב אויערבאך, כדי לעדכן אותו בהשתלשלות הדברים. "עשיתי ככל אשר צויתני", הודיע האברך לרבי שלמה זלמן, ופניו מלאות קורת-רוח ושמחה מהצלחתו. הוא ספר על ההתרחשות כהרפתקה, ולא הצליח לבלע את הצחוק נכח האפיזודה המעציבה והמשעשעת כאחד.

אולם החברה מן המדבר, לא צפה לתגובתו המפתיעה של הרב אויערבאך.

"הספור שלך טוב, ואני שמח מאוד על מה שעשית והצלחת במעשיך; אבל הצחוק שלך לא טוב", אמר הרב אויערבאך, להפתעתו הגדולה של בן-שיחו.

"הלא נאלצת להוציא דבר שאינו אמת מפיך, ולגנוב כביכול את דעת הבריות. ספרת לרופאים ספור שאינו נכון – אז לשמחה מה זו עושה?"

"תבנה, תהיה שבור בתוכך פנימה ותאמר כך: לצערי לא היתה לי בררה, ולצורך הצלת חייו של הזקן נאלצתי לשנות בדבורי ולספר לרופאים ספור שמעולם לא קרה. זה היה פקוח נפש וזו היתה האפשרות היחידה לעזור לו..."

החברה מן המפתע יצא מן הבית עם לקח חשוב לחיים. ה'אמת' אינה רק האפן בו אנו צריכים

הקב"ה עצמו אמת, כמו שכתוב "וה' אלוקים אמת", ותורתו היא תורת אמת. לאור זאת מובן, שצווי התורה להתרחק מדבר שקר, הוא לא צווי השיך לרובד המעשי בלבד, כיצד על האדם לדבר בפעל, אלא זהו צווי בעל תכן כללי – על האדם לחשב בצורה אמיתית, לדבר דבורים אמיתיים, ואף לאהב את האמת ולרדף אחריה.

בספורים הבאים נתן להבחין, כיצד אנשים גדולים באמת, נתקלו בקשי נפשי ופנימי באמירת דבר שאינו אמת.

ארע באחת השנים, שיהודי זקן וערירי בעל רקע רפואי מרוב, התגלגל בבית הרפואה מאשפוז לאשפוז, מבלי שהיה לרופאים יכלת לשנות את מצבו באפן ממשי. בשלב מסוים, הממנים בבית הרפואה התיאשו ממנו, וחפשו דרך כיצד לגרם לו לעזוב את המרכז הרפואי ולחזור לביתו. זאת למרות שמצבו הרפואי הרגיש הצריך מעקב ממשך של צוות רפואי מימן.

פריטי הדברים נודעו לפוסק הנודע, הגאון הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, אשר מלבד היותו מגדולי התורה ומחשובי הפוסקים בדורו, היה בעל אהבת ישראל יוצאת-דופן, שעזר וסייע רבות בפעל ממש לאנשים נצרכים מכל הגונים ומכל הסוגים.

הרב אויערבאך נגש אל הטלפון והתקשר לאברך ממקרקבו. אותו אברך היה אדם מכשר, בעל מרץ ורב תושיה, והרב אויערבאך שתף אותו בפריטי המקרה העצוב של אותו יהודי מבגד המשלך ועזוב לנפשו בביתו ללא השגחה רפואית ראויה. הרב אויערבאך נסה לחלץ רעיון פלשהו מאותו אברך, כיצד נתן לשדל את הרופאים לשוב ולאשפוז לצרף ההשגחה עליו.

רעיון מבריק

גלגלי מוחו של החברה מן הסתובבו במהירות. פתאום הבריק לו רעיון. הוא פנה אל הרב אויערבאך, שהמתין לתשובתו על הקו, ואמר: "כבוד הרב, אנסה לעזר לאותו זקן, בע"ה נמצא פתרון". הרב אויערבאך הודה לו במלים חמות, והוסיף להפליא אודות גדל הזכות לסיע לכל יהודי, בפרט כאשר הדבר נוגע לחיי נפשו.

האברך יצא מידית מביתו, ועצר את המונית הראשונה שנקרחה בדרך. הוא בקש מהנהג לנסע לביתו של הזקן, לפי הכתבת שקבל מהרב אויערבאך. בהגיעו אל הבית, בקש מהזקן להתלוות אליו באמרו שברצונו לקחתו לבקור אצל רופא בשליחות הרב אויערבאך.

הזקן ירד עמו, ושניהם נכנסו אל המונית שהמתנה להם. האברך נקב באזני הנהג בשם אחד מבתי הרפואה שבירושלים, ותוך כמה דקות, המונית עצרה בכניסה לחדר מיון.

בהגיעם לחדר המיון, מהר האברך והוביל את היהודי המבגד שנלווה עמו, אל מטה פנויה שעמדה בכניסה לחדר המיון, ובקש

זְהִירוֹת בְּאִמִּירַת אֶמֶת

יִשְׁנֶן כַּמָּה וְכַמָּה פְּרָטִי הַלְכוֹת בְּאִפְּן הַהִקְפָּדָה עַל אִמִּירַת אֶמֶת, וְהַהֲתַרְחֲקוֹת מִדְּבַר שֶׁקֶר וּגְנֻבַת דַּעַת. לְהֵלֵן מוֹכָאִים כַּמָּה מֵהֵם:

עֲצָמָם לְדַבֵּר דְּבָרֵי אֶמֶת וְלַהֲדוֹת עַל הָאֶמֶת.

• אִסוּר גְּמוּר הוּא לְהַעֲתִיק בְּמִכְתָּבִים אוֹ לְסַיֵּעַ לָכֶךָ. מִלְכּוּד עֲצָם הָאִסוּר בְּגֻנְבַת הַדַּעַת וְהָאוֹנָאָה שֶׁבְּדַבְּרָה, הַתּוֹפְעָה עֲלוּלָה לְהַשְׁרִישׁ בִּילֵד אוֹ בִּילֵדָה הַרְגֵל לְרַמְאוֹת רַחֲמֵנָא לְעֵלְךָ.

• אִסוּר לְהִבְטִיחַ דְּבַר שֶׁקֶר לְחֻבְרוֹ אִפְלוּ מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם.

• כְּאֲשֶׁר מְדַבֵּר עַל סְפוּר דְּבָרִים שְׂאֲרַע בְּעֵבֶר, מִתֵּר לְשִׁנוֹת כְּאֲשֶׁר הַדְּבַר נִעְשָׂה לְצַרְךָ שְׁלוֹם.

• לְצַרְךָ שְׁלוֹם, מִשְׁמַעוֹתוֹ – לְמַנַּע מְרִיבוֹת בֵּין אֲנָשִׁים וְלְהַשְׁכִּין שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם.

• הַהֲתַר לְשִׁנוֹת מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, הוּא רַק כְּאֲשֶׁר אֵי-אֶפְשֶׁר בְּשׁוּם אִפְּן לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּלִי לְשֶׁקֶר; אָבֵל אִם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּלִי לְשֶׁקֶר – אֵל יוֹצֵא שֶׁקֶר מִפִּי.

• גַּם אִם נֶאֱלָץ לֹאמַר דְּבַר שְׂאִינוּ אֶמֶת, אִם יָכוֹל לֹאמַר זֹאת בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁתַּמְעֵת לְשִׁתֵּי פָּנִים וְאִינָה שֶׁקֶר בְּרוּר – עֲדִיף לֹאמַר בְּצוּרָה כְּזוֹ.

• מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה עַל הָאָדָם לְדַבֵּר אֶמֶת וְלְהַתְּרַחֵק מִדְּבַר שֶׁקֶר. וְאָמְרוּ חוֹזְ"ל, שֶׁכָּל הַמַּחְלִיף אֶת דְּבוּרוֹ כְּאִלּוּ עוֹבֵד בּוֹכָבִים וּמְזוֹלוֹת.

• בְּכָלֵל הַצְּוִי לְדַבֵּר אֶמֶת הוּא שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף אוֹ לְגַרֵעַ מִדְּבוּרוֹ.

• אִם נֶאֱלָץ לְהוֹצִיא דְּבַר שְׂאִינוּ אֶמֶת לְצַרְךָ הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת – הַדְּבַר מִתֵּר.

• כִּמוֹ כֵּן בְּכַדִּי לְמַנַּע צַעַר אוֹ נֹזֵק לִיהוּדֵי אַחֵר, מִתֵּר לְסַפֵּר דְּבַר שְׂאִינוּ נִכוּן. וּבְדַגְמַת בְּקִשְׁתְּ הַרְבִּי שֶׁלֹּא לְסַפֵּר לְרַבְּנֵי חַנָּה אוֹדוֹת פְּטִירַת בְּנָה.

• הַצְּוִי לְדַבֵּק בְּאֶמֶת אִינוּ רַק בְּנוֹגַע לְדְבוּר עֲצָמוֹ, אֲלָא גַם בְּנוֹגַע לְסַגְנוֹן וְהִיחַס הַכְּלָלִי שֶׁל הָאָדָם אֶל זוּלָתוֹ.

לְכֵן, אִין לְאָדָם לְנַהֵג אַחַד בְּפָה וְאַחַד בְּלֵב, אֲלָא יְדַבֵּר עִם הַזּוֹלָת בְּדִיוֹק כְּפִי שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ וְחוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ.

לְדַגְמָה: אִסוּר לֹאמַר לְחֻבְרֵךְ כְּדִי לְמַצֵּא חֵן בְּעֵינָיו: "אִם תְּבוֹא אֵלַי לְבַקּוֹר אֲתָן לָךְ מִתְּנָה כְּזוֹ וְכְזוֹ", וּבְאוֹתוֹ זְמַן חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ שְׂאִינוּ מִתְּכַוֵּן כָּלֵל לְתַת לוֹ מִתְּנָה זוֹ, כִּינֵן שִׂיּוּדַע שֶׁחֻבְרוֹ אִינוּ יָכוֹל לְבוֹא אֵלָיו.

• גַּם יְלָדִים קְטַנִּים צְרִיכִים לְהַרְגִיל

דַּגְמָה לְהַבְהִיר הַלְכוֹת אֵלוֹ:

לְדַעַת מָה דְּבָרוֹ בֵּינֵיהֶם, יִשְׁמִיט שְׁמַעוֹן אֶת הַדְּבָרִים הַעֲלוּלִים לְעוֹרֵר אֶת הַמְּרִיבָה.

אוּלָם בְּמַקְרָה שֶׁכָּל מָה שֶׁדְּבַר בֵּינֵיהֶם עֲלוּל לְעוֹרֵר מְרִיבָה, יִשְׁנֶה שְׁמַעוֹן בְּדְבוּרוֹ, וְיֹאמַר שֶׁדְּבָרוֹ עַל עֲנִין אַחֵר. וּמִכָּל מְקוֹם, יִנְסֶה לֹאמַר בְּלִשׁוֹן שְׂאִינָה שֶׁקֶר גְּמוּר, אֲלָא מִשְׁתַּמְעֵת לְשִׁתֵּי פָּנִים.

כְּגוֹן: בְּמַקּוֹם לֹאמַר לוֹ: "דְּבָרְנוּ עַל עֲנִין פְּלוֹנִי", יֹאמַר: "דְּבָרְנוּ עֲנִין פְּלוֹנִי", וְיִתְכַוֵּן בְּלִבּוֹ: "דְּבָרְנוּ מָה שֶׁדְּבָרְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ הִיא מַעֲשָׂה".

וְאִם כָּלֵל זֹאת מְכַרַח לֹאמַר שֶׁקֶר גְּמוּר, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת זֹאת מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם.

רְאוּבֵן דְּבַר עִם שְׁמַעוֹן עַל לִוִי, וּפְתָאוּם הִגִּיעַ לִוִי וְרָאָה אוֹתָם מְדַבְּרִים. הוּא פָּנָה אֶל שְׁמַעוֹן וְשָׂאל אוֹתוֹ: "מָה דְּבַר רְאוּבֵן אֲתָךְ?"

אִם שְׁמַעוֹן יֹאמַר לוֹ שֶׁדְּבַר עֲלִיו, תִּגְרַם עַל-יְדֵי כֶּךָ מְרִיבָה בֵּין רְאוּבֵן וְלִוִי, וְחוֹבָה עַל שְׁמַעוֹן לְהַמְנַע מִלֹּאמַר לוֹ אֶת הָאֶמֶת.

תַּחֲלָה יִשְׁתַּדֵּל לְהַעֲבִיר אֶת נוֹשֵׂא הַשִּׁיחָה לְעִנֵּין אַחֵר, וְיִסְפֵּר לוֹ דְּבָרִים אַחֵרִים שִׂיִּסִּיחוּ אֶת דַּעַתוֹ שֶׁל לִוִי מִשְׂאֵלָתוֹ.

אִם אִין זֶה מַצְלִיחַ, וְלִוִי מִמְשִׁיךְ לְשָׂאֵל: "מָה דְּבַרְתָּם?", יֹאמַר לוֹ שְׁמַעוֹן בְּנִימָה שֶׁל תְּמִיחָה: "מָה אֲתָה חוֹשֵׁב, שֶׁדְּבָרְנוּ עֲלֶיךָ?!"

וְאִם לִוִי עֲדִין אִינוּ מְנִיחַ לוֹ וְרוֹצֵה

לְדַבֵּר; הַנֶּפֶשׁ שֶׁלָנוּ צְרִיכָה לְהִיֹת קְשׁוּרָה לְאֶמֶת; לְאַהֵב אוֹתָהּ וְלְרַדְף אַחֲרֶיהָ תְּמִיד.

מְדוּעַ הַצְּטַעְרָה הַרְבֵּנִית?

סְפוּר דּוּמָה סְפוּר הַמְשַׁפֵּיעַ הַבְּלָתִי נִשְׁכַח, הַרְהַ"ח ר' שְׁלוֹם פְּלֶדְמָן ע"ה (שִׁבְכ"ז נִיֵּן הַשָּׁנָה יִמְלָאוּ שֵׁשׁ שָׁנִים לְפִטְרִיתוֹ), אוֹדוֹת הַרְבֵּנִית הַצְּדֻקְנִית חָיָה מוֹשְׁקָא ע"ה.

כִּידוּעַ, לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל ר' יִשְׂרָאֵל אֲרִיָה לֵיב, אֲחִיו שֶׁל הַרְבִּי, בְּשָׁנַת תְּש"ב, בְּקִשׁ הַרְבִּי לְהַמְנַע מִלְסַפֵּר אֶת דְּבַר פְּטִירָתוֹ, לְאִמּוֹ, הַרְבֵּנִית חַנָּה ע"ה, כְּדִי שֶׁלֹּא לְצַעְרָהּ.

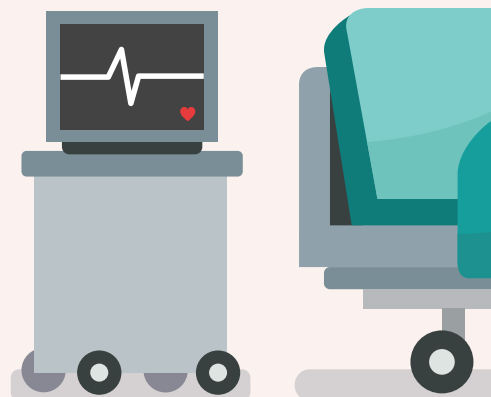
לְצַרְךָ כֶּךָ, כָּל הָאֲנָשִׁים הַסּוֹכְבִים אוֹתָהּ, הַתְּבַקְשׁוּ לְהַמְשִׁיךְ וּלְדוֹחַ לְרַבְּנֵי מְשֻׁלּוֹם בְּנָה כְּכֹכּוֹל, וּלְנַהֵל עִמָּה שִׁיחַ כְּאִלּוּ הַכֵּל כְּרַגִּיל עִמוֹ.

אַרְעַ פַּעַם, שֶׁהַרְהַ"ח ר' בְּנַצְיוֹן שְׁמַטוּב ע"ה דְּבַר עִם הַרְבֵּנִית חָיָה מוֹשְׁקָא, וְהַבְּחִין שְׂרוּחָהּ אִינָה טוֹבָה עֲלֶיהָ.

הוּא הַתְּעַנֵּין מָה אֲרַע, וְהִיא סְפָרָה לוֹ, שְׁנֵה עֵתָה סִימָה לְשׁוֹחַח עִם הַרְבֵּנִית חַנָּה, וְתוֹךְ כְּדִי שִׁיחָה עֲלֶה נוֹשֵׂא הַקְּשׁוֹר לְבָנָה – ר' יִשְׂרָאֵל אֲרִיָה לֵיב, וְהַרְבֵּנִית נֶאֱלָצָה לְהוֹצִיא פְּרָטִים שְׂאִינָם נְכוּנִים מִפִּיהָ, כְּבִקְשָׁתוֹ שֶׁל הַרְבִּי.

הִיא סִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ וְאָמְרָה: "מַעוּלָם לֹא הוֹצֵאתִי מִפִּי דְּבַר שְׂאִינוּ אֶמֶת. כָּל פַּעַם שְׂאִנִּי צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּעַת שִׁיחָתִי עִם הַשְּׂוִיגָעַר (הַרְבֵּנִית חַנָּה) כְּדִי לְמַנַּע מִמֶּנָּה אֶת הַעֲגָמַת-נֶפֶשׁ הַמְּרַבָּה כְּרוּצוֹנוֹ שֶׁל הַרְבִּי, הַדְּבַר קִשָּׁה לִי מְאוֹד..."

זֶהוּ סְפוּר מְאֻלָּף, הַמְּלַמֵּד כִּיצַד בְּעֵלֵי הַנֶּפֶשׁ קְשׁוּרִים בְּעֻבוֹתוֹת אֶהְבָּה לְאֶמֶת, וְאִינָם יָכוֹלִים לְהַפְרֵד מִמֶּנָּה.

שעות קבלת קהל
בבית ההוראה:

ימים א-ה

בין השעות
17:30-18:30

יום ו'

בין השעות
11:00-12:00

בכל עת ניתן לפנות
באמצעות הטלפון:

077-2277013

(רב-קווי)

ניתן להשאיר שאלות בתיבת הדואר
הקבועה על-יד פתח המשרד

זמני עריכת דיונים
בבית הדין לממונות
כפר חב"ד:

בימי ראשון ורביעי:

בין השעות 13:30-15:30 • 22:00-23:30

בימי שני:

בין השעות 13:30-15:30

לתיאום בדוא"ל:

beithoraah@gmail.com

לתיאום בטלפון:

050-5800099 • 054-6761359

מודעה רבה לאזרייתא

בעזה"ת בחול-המועד
פסח הבעל"ט בית
ההוראה יערוך כינוס
תורה שבו יימסרו
שיעורי תורה מיוחדים

הכינוס ייערך אי"ה
ביום המישי יט ניסן ד' דהול
המועד בשעה 18:30
בבית הכנסת 'גבעת
ליובאוויטש' כפר חב"ד

יישאו דברים:

הרב **שמעון גופין** שליט"א
מעניינו של יום

הרב **ברוך בליזינסקי** שליט"א
חשיבות מצות 'תשביתו'

הרב **אברהם מאיר**
רבינוביץ שליט"א
דיני ממונות